

Nikkilän kartano

2022

Kulttuuriympäristöselvitys

Sipoo

ARK—BYROO

Tilaaaja: Sipoon kunta

Tilaaajan edustaja: Kaavoitusarkkitehti Dennis Söderholm

/

Konsultti: Arkkitehtitoimisto Ark-byroo oy,
Työpajankatu 10 A 49, 00580 Helsinki,
info@arkbyroo.fi, www.arkbyroo.fi, +358 50 574 8710

/

Työryhmä:

FT arkeologi Heini Ynnilä, projektin johto
FT kaupunkimaantieteilijä, Miika Norppa, tutkija
Arkkitehti Hanna Jaakonmäki, tutkija
Arkkitehti Sanni Kähkönen, avustava tutkija

MA graafinen suunnittelija Salla Heijari, taitto
OTK Sami Heikinheimo, valokuvaus

/

Etukannen kuva: Nikkilän kartanon asuinpiha, 1937–1939, Museoviraston kuva-arkisto, Finna.

/

Suoritusajankohta: huhtikuu–joulukuu 2022.

Työ on luovutettu 13.1.2023.

/

ISBN:

978-952-7520-00-0 (pdf)

/

© Arkkitehtitoimisto Ark-byroo oy

Asiasanat: Nikkilän kartano, Sipoo, kartanot, kulttuuriympäristöselvitys, arkkitehtuuri, 1700-luku, 1800-luku, Nassokin-suku, Hougberg-suku.

Tiivistelmä

Tässä kulttuuriympäristöselvityksessä on tarkasteltu Sipoon Nikkilän kartanon historiaa ja nykytilaa: Rakennuspaikan ja ympäristön kehitystä, kartanon rakennuskannan kehitystä 1600-luvulta 2020-luvulle sekä dokumentoitu alueen nykytila ja ominaispiirteet rakennuskannan, pihapiirin ja kylämaiseman osalta.

Nikkilän kartanoalueella on säilynyt viisi suurempaa rakennusta sekä muutama aittarakennus. Nykyiset rakennukset on rakennettu 1700–1900-luvuilla. Lisäksi kartanon pihapiirissä on säilynyt erilaisia rakenteita, kuten jäänteitä rakennusten kivijaloista. Nikkilän kartanon rakennuksia ei ole toistaiseksi suojeltu. Kartanon pihapiirissä on kaksi lain suojaamaksi muinaisjäännökseksi luokiteltua kohdetta.

Kartanon pihapiiri on historiallisesti jakautunut asuin- ja talouspihaan. Asuinpiha sai pitkälti nykyistä vastaavan muotonsa jo 1700-luvulla. Talouspihan rakennuskanta kasvoi ja rooli vahvistui 1900-luvun puoliväliin mennessä, mutta se menetti toiminnallisen merkityksensä kun kartanon maat 1960-luvulla myytiin. Umpinaiseksi muodostuneen talouspihan rakennukset ja samalla sen luonne on nykyisin pääosin kadonnut. Asuinpiha on säilyttänyt sommitelmansa talouspihaa paremmin, mutta myös tämän kokonaisuuden rakennuksia on purettu.

Kartanon eteläpuolelle 1700- ja 1800-luvuilla istutettu puutarha on vuosikymmenten saatossa osin metsittynyt, mutta se on säilyttänyt kulttuuriympäristölle tyypillistä puulajistoa. Pellon ja puutarhan raja sen sijaan on säilynyt muuttumattomana ainakin 1600-luvun lopulta alkaen, jolloin kartanon maat ensi kertaa kartoitettiin. Puutarhan avoin luonne on säilynyt päärakennuksen ja sivurakennuksen välissä, sekä näiden rakennusten välittömässä läheisyydessä.

Kartano sijaitsee Nikkilän keskusta-alueen ulkopuolella, eikä sillä siten ole roolia Nikkilän kuntakeskustan maisemassa. Kartanon näkyvyyttä keskustasta käsin peittää mäki. Kartanon pihapiiristä lähiympäristöön avautuvat maisemat ovat metsittymisen ja pusikoitumisen myötä osin estyneet. Tästä huolimatta kartanolla on maisemallisesti vahva rooli Kartanontien varrella. Laajemman kulttuuriympäristön näkökulmasta kartanon lähiympäristössä on säilynyt satojen vuosien ajan peltomaisema, jossa pellon, pihapiirin ja metsän rajat ovat pitkälti säilyneet samoina. Pellon laidalta kartanon läheisyydestä hiekkatien varresta on purettu talousrakennuksia. Osa kartanoa ympäröivistä metsäalueista, kuten kallioinen Byberget, on säilyttänyt hahmonsaa.

Sammandrag

I denna kulturmiljörapport betraktas historien och det nuvarande tillståndet av Nickby herrgård i Sibbo: utvecklingen av gården och dess omgivning samt byggnaderna på gården med början från 1600-talet ända till 2020-talet. Områdets nuvarande tillstånd är dokumenterad, såväl som byggnadernas, gårdens och bylandskapets särdrag.

Fem större byggnader och några bodar har bevarats på herrgårdsområdet. De befintliga byggnaderna byggdes mellan 1700- och 1900-talet. Därtill finns det olika konstruktioner på gården, till exempel rester av stengrunder till byggnader. På herrgårdens område finns två objekt klassificerade som fornlämningar skyddade enligt lagen. Däremot har byggnaderna inte tillsvidare skyddats.

Herrgårdens gårdsområde har historiskt varit delat i en bonings- och en ekonomigård. Boningsgården fick sin form, liknande den idag, redan på 1700-talet. Ekonomigårdens byggnadsbestånd ökade och dess roll blev starkare fram till mitten av 1900-talet, men den förlorade sin funktionella betydelse när herrgårdens marker såldes på 1960-talet. Byggnaderna och samtidigt karaktären av en kringbyggd innergård har nu till största delen försvunnit. Boningsgården har bevarat sin disposition bättre än ekonomigården, men

även en del av byggnaderna i denna helhet har rivits.

Trädgården i den södra delen av herrgården härstammar senast från 1800-talet. Den har under de senaste årtiondena delvis återgått till skog, men där har dock bevarats trädtyper typiska för ifrågavarande kulturmiljön. Gränsen mellan trädgården och åkern har däremot varit oförändrad åtminstone sedan slutet av 1600-talet, då herrgårdens marker för första gången kartlades. Trädgårdens öppna karaktär har bevarats endast mellan huvud- och sidobyggnaden och i deras omedelbara närhet.

Herrgården ligger utanför centrumområdet i Nickby och spelar därför ingen roll i kommuncentrumets landskap. Sett från centrumet är byggnaderna gömda bakom en kulle. Landskapet sett från gården mot närområdet döljs delvis av återväxt skog. Trots detta spelar herrgården en stark roll i landskapet längs Gårdsvägen. När det gäller den vidare kulturmiljön, har åkermiljön i herrgårdens närområde bevarats, där gränserna mellan själva gården, skogen och åkern förblivit huvudsakligen densamma i hundratal år. Ekonomibyggnader har rivits vid vägkanten vid åkern. Några av skogsområdena har bevarat sin karaktär, till exempel Byberget.

Sisällys

1. JOHDANTO	4
1.1 Kohde	4
1.2 Tehtävä	5
1.3 Perustiedot	6
2. RAKENNUSPAIKAN JA YMPÄRISTÖN KEHITYS	8
2.1 Sipoo ja Nikkilän kylä keskiajalta nykyaikaan	8
2.2 Nikkilän kartanon historiaa	11
2.3 Päärakennuksen arkkitehtuuri	13
3. KARTANON RAKENNUSKANNAN KEHITYS	16
3.1 Rakennuskanta 1600- ja 1700-luvuilla	16
3.2 Rakennuskanta 1800-luvulla	20
3.3 Rakennuskanta 1900-luvulla	24
3.4 Rakennuskanta 2000-luvulla	30
3.5 Pihapiirit ja kylämaisema	31
4. RAKENNUSKORTIT	34
5. YHTEENVETO	54
LÄHTEET	56
RAKENNUSLUVAT	58

1. Johdanto

1.1 Kohde

← Nikkilän kartanon sijainti on ympyröity ja esitetty osana Nikkilää.
Kuva: Sipoon karttapalvelu.

Kulttuuriympäristöselvityksen kohteena on Sipoon Nikkilän kartanon pihapiiri. Kartano sijaitsee linnuntietä noin kilometrin verran Sipoon kunnan keskustaajamasta, Nikkilästä, pohjoiseen. Nikkilän junaradalle kartanolta on matkaa linnuntietä noin 400 metriä. Junaradan ja kartanon välissä on viljelysmaita ja niitä halkova Ollbäckeninpuro sekä kartanon metsittynyt puutarha. Kartanon koillispuolella on korkea kalliomäki, Byberget, jonka rinteillä kasvaa rehevää lehtoa ja lehtomaista kangasta¹. Kartanon vanhan pihapiirin halki kulkee yleinen, hiekkapäällysteinen tie, Kartanontie.

Kartano on perustettu vuonna 1606 ja sitä hallitsi peräti 301 vuoden ajan Nassokinin aatelissuku. Vuodesta 1907 kartano on ollut

Houbergin suvun omistuksessa. Selvitys käsittelee yllä olevassa ilmakuvassa rajattua aluetta. Kartanokokonaisuuteen kuuluu nykyisin viisi suurempaa rakennusta sekä muutamia pienempiä rakennuksia ja rakenteita. Kartanon rakennuksiin kuuluu muun muassa 1700-luvun puolivälissä rakennettu kartanon päärakennus. Myös kartanon sivurakennus on 1700-luvulta. Kartanon muut rakennukset ovat tiettävästi 1800- ja 1900-luvuilta, joskin on mahdollista, että myös makasiini on 1700-luvulta. Alueella on aikaisemmin ollut huomattavasti enemmän rakennuskantaa. Nykyisistä rakennuksista kolme on Sipoon kunnan omistuksessa, muut ovat yksityisomistuksessa.

¹ Rosqvist et al. 2020:15.

1.2 Tehtävä

← Nikkilän kartanomiljöötä vuonna 1909. Talouspiha on vasemmalla ja asuinpiha oikealla. Talouspihan takana kohoaa Byberget. Kuva: Sibbo hembygdsförening rf.

Nikkilän kartanon keskuksiksi kutsutulle alueelle ollaan laatimassa uutta asemakaavaa ja tämä selvitystyö tehdään hankkeen taustaselvitykseksi. Valmisteilla olevassa kaavassa (NG8) kartanolle ja sen rakennuksille on annettu alustavat suojelumääräykset.

Selvityksen tarkoituksena on koota yksiin kansiin tiedot alueen ja sen rakennusten historiasta, muutosvaiheista ja nykytilasta sekä olla tukena suojelutavoitteiden ja -määräysten määrittämisessä sekä kohdentamisessa. Kulttuuriympäristöselvityksessä kuvataan alueen asema osana Sipoon kylien ja taajamien historiallista kehitystä sekä tunnistetaan alueen kylämaiseman ja rakennusten ominaispiirteet sekä säilyneisyys.

Työhön on sisältynyt arkisto- ja kirjallisuustutkimusta, kenttätöitä ja eri lähteistä peräisin olevan tiedon yhdistämistä ja analysointia. Kartanoalueen kehityksestä on tunnistettu neljä keskeistä päävaihetta, joiden rakennuskanta, tiet, viljelmät, puutarhat ja pihat on esitetty karttojen, kaavioiden ja arkistovalokuvien avulla.

Merkittävimpiä arkistolähteitä olivat Sipoon kunnan toimittamat rakennuslupa-asiakirjat vuodelta 1981. Rakennuksesta ei löydetty palovakuutusasiakirjoja Kansallisarkistosta vuosilta 1834–1920, eikä rakennuspiirustuksia ole olemassa. Valokuvien osalta tärkeimmät lähteet olivat Museoviraston ja Sibbo Hembygdsföreningin kuvakokoelmat, ja ilmakuvien osalta Paikkatietoikkunan portaali. Historiallisia karttoja on saatu Kansallisarkistosta, Maanmittauslaitokselta ja Digihakemistosta. Kirkonkirjojen pää- ja rippikirjoja on tarkasteltu samoin Digihakemistosta. Kirjallisina lähteinä on käytetty aiempia Nikkilän

ja kartanon aluetta koskevia inventointeja, Sipoon historiaa ja suomalaisten kartanoiden historiaa käsittelevää tutkimuskirjallisuutta sekä Sipoon kunnan kaavoitusdokumentteja. Suullisia tietoja on saatu kartanon omistajalta Anna Hougbergiltä sekä Catharina Westermarkilta. Kiitämme Juha Arohonkaa Nikkilän kartanoa käsitelleen diplomityön *”Nikkilän kartano, inventointi ja käyttösuunnitelma”*² aineiston toimittamisesta selvitystyön lähtöaineistoksi. Carita Olander on ollut apuna Sibbo Hembygdsföreningin arkistoaineistojen toimittamisessa. Käytetyt lähteet käyvät ilmi lähdeluettelosta ja tekstissä on käytetty alaviitteitä.

Alueella on suoritettu kesäkuussa 2022 katselmus, jonka muistiinpanot on kirjattu raporttiin rakennuskohtaisesti. Rakennusten ja piha-alueiden nykytila on dokumentoitu valokuvaamalla. Inventoinnin sekä arkisto- ja kirjallisuustutkimuksen tulokset on kunkin rakennuksen osalta esitetty rakennuskorttien muodossa. Korteissa kuvaillaan sanallisesti rakennusten ominaispiirteet, keskeiset muutosvaiheet ja havainnot niiden säilyneisyydestä. Rakennuksia on tarkasteltu pääosin ulkopuolelta, minkä lisäksi neljän rakennuksen sisätilojen valokuvia on liitetty selvitykseen. Rakennuskortteihin on liitetty Arohongan diplomityössä laadittuja rakennuspiirustuksia tai historiallisia valokuvia saatavilla olleen aineiston mukaan.

Työn ensimmäisessä luvussa on esitelty kohde, tehtävä ja kohteen perustiedot, toisessa luvussa käsitellään rakennuspaikan ja ympäristön kehitystä ja kolmannessa luvussa rakennuskannan kehitystä. Neljännessä luvussa on esitelty rakennukset rakennuskorttein. Viides luku on yhteenvetoluku.

² Virtanen 1998.

1.3 Perustiedot

Kohteen nimi: Nikkilän kartano

Rakennuttaja: Nassokinin suku, päärakennuksen on rakennuttanut todennäköisesti Karl Otto Nassokin; 1900-luvulla tilan rakennuksia on rakennuttanut agronomi Gunnar Hougberg.

Arkkitehti: Ei tiedossa yhdenkään rakennuksen osalta

Osoite: Kartanontie 56, 04130 Sipoo.

Kiinteistötunnus: Gammelgård 753-423-6-115 (päärakennuksen pihapiiri), Svärdfelt 753-423-23-72 (muut rakennukset sekä viljelysmaita ym.)

Kunnan osa: Nikkilä

LAAJUUSTIETOJA

Kerrosalat: Päärakennus 335 m², sivurakennus 116m², makasiini 348 m², paja 382 m².³

Ullakot on laskettu mukaan kerrosalaan.

Tontin koko: 1,1190 ha (Gammelgård 753-423-6-115, päärakennuksen pihapiiri), 170,57 ha (Svärdfelt 753-423-23-72, muut rakennukset sekä viljelysmaita ym.)

OLEMASSA OLEVAN RAKENNUSKANNAN RAKENNUSVAIHEET

Päärakennus: Ilmeisesti 1760-luvulla

Sivurakennus: 1700-luvun lopulla

Makasiini: 1700-luvun lopulla tai 1800-luvun alussa

Luhtiaitta: 1800-luvulla tai 1900-luvulla⁴, mahdollisesti vanhoista osista

Paja, entinen talli: Todennäköisesti jo 1800-luvulla, mutta varmasti ennen 1912⁵

Entinen asuin- ja saunarakennus: 1920- tai 1930-luvulla

KÄYTTÖHISTORIA

Vuoteen 1965 kartano oli asuin-, metsä-, vilja- ja eläintilana. Kartanossa toimi 1800-luvulla kotikoulu.

Vuonna 1966 suurin osa kartanon maista myytiin ja kartano on ollut sen jälkeen ensisijaisesti asuinkäytössä. Sipoon kunta on vuokrannut kartanon ympärillä olevia peltoja viljelijöille. Kartanon vanhoilla mailla on myös ulkoilureittejä. Aiemmin kartanoon kuuluneet talousrakennukset ovat kunnan omistuksessa olleet muun muassa varastokäytössä.

KARTANON OMISTUSHISTORIA⁶

1606–1636 majuri Peter Nassokin (s. 1582 k. 1636), asui pääasiassa Virossa ja vuokrasi tilaa muun

muassa aviottomalle pojalleen Jöran Perssonille.

1636–1682 luutnantti Fromhold Johan Nassokin (s. 1620, k. 1682), asui tilalla, vuokrasi tilaa vuonna 1675 luutnantti Otto von Bergille.

1682–1698 edellisen leski Kristina Svärdfelt (s. 1622, k. 1698), asui tilalla

1699–1712 luutnantti Gotthard Nassokin (s. n. 1670, k. 1712), asui tilalla

1712–1727 edellisen perilliset

1728–1739 kapteeni Klas Johan Nassokin (s. 1706, k. 1760)

1740–1788 edellisen serkku, kapteeni Karl Otto Nassokin (s. 1707, k. 1788)

1788–1789 edellisen perilliset

1790–1817 Karl Otto Nassokinin tytär Lovisa Juliana Nassokin (s. 1756, k. 1817). Kartanossa asui myös Karl Otto Nassokinin toinen tytär Sofia Eleonora Nassokin (s. 1747, k. 1846).

1818–1854 Karl Otto Nassokinin pojanpoika majuri Otto Henrik Nassokin (s. 1785, k. 1854), asui tilalla.

1854–1898 edellisen leski Fredrika Juliana Nassokin (omaa sukua Mattens, s. 1805, k. 1898), asui tilalla.

Myös muun muassa lääkäri Otto Casimir Theodor Nassokin asui tilalla, sivurakennuksessa⁷.

1898–1907 Otto Henrik Nassokinin perilliset. Otto Henrikillä oli 12 lasta, joista kahdeksan eli aikuiseksi.

Nikkilässä heistä Fredrika Julianan kuoleman jälkeen asui ainakin Rosina Alexandra Leonida Nassokin (s. 1836, k. 1904). Viimeiset Nassokin-sukuiset asukkaat kartanossa olivat sisarukset Augusta Mathilda Ottilia Nassokin (s. 1844, k. 1912) ja Olga Julia Fredrika Nassokin (s. 1847, k. 1924).

1907–1945 Gunnar Frithiof Hougberg (s. 1879, k. 1943) ja hänen vaimonsa Eugenie Juliana Elisabeth Hougberg (s. 1891, k. 1964, omaa sukua Witte). Heidä seurasi omistajana edellisten poika Sven Adolf Hougberg ja hänen vaimonsa Christina Hougberg. Nykyinen omistaja, Anna Hougberg, on heidän tyttärensä. Kartanon pää- ja sivurakennus ovat edelleen yksityisomistuksessa, mutta Sipoon kunta on 1960-luvulta lähtien omistanut osan entisistä kartanon talousrakennuksista sekä pellot.

TILAN GAMMELGÅRD (753-423-6-115) LOHKOMISEN HISTORIA

Tilaa on lohkottu 24.11.1777 (isojako), 31.12.1920, 20.6.1921, 26.6.1922, 27.3.1927, 28.1.1928, 21.3.1951, 7.12.1954, 25.9.1963, 20.10.1964, 12.12.1966, 10.11.1969, 10.8.1971 ja 15.10.1973.

³ Virtanen 1998.

⁴ Hougberg 2022.

⁵ Hougberg 2022; Rakennus näkyy vuoden 1912 kartalla. Vuoden 1873 kartalla näkyvä rakennus ei sijaitse samalla paikalla.

⁶ Jutikkala & Nikander 1939:494–496.

⁷ Blomberg 2021.

KARTANON RAKENNUSKANTA 2022

A	Päärakennus	■	Rakennettu 1768 mennessä
B	Sivurakennus	■	Rakennettu 1873 mennessä
C	Makasiini	■	Rakennettu 1938 mennessä
D	Paja, entinen talli		
E	Luhtiaitta		
F	Entinen asuin- ja saunarakennus		

ASEMAKAAVA

Alueella ei ole voimassa olevaa asemakaavaa.

RAKENNUSSUOJELU

Nikkilän kartanon rakennuksia ei ole suojeltu. Kartano on ollut ehdolla suojeltavaksi rakennuslailla, mutta asia on siirretty ratkaistavaksi asemakaavoituksessa⁸. Nikkilän kartano kuuluu kuitenkin Sipoon kunnan yleiskaavatyötä varten laatimaan kulttuuriympäristö- ja rakennusperintöluetteloon (2006), jossa se on luokiteltu luokkiin 1 (Gammelgård) ja 2 (Nikkilän kartanon viljelyalue) kolmiportaisella asteikolla. Selvityksen mukaan ”luokkaan 1 ja 1–2 kuuluvat ovat kaava-alueen arvokkaampia kohteita, joiden joukosta saattavat myöhemmin löytyä valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaat kohteet. Luokkaan 2 on luettu sellaiset kohteet, jotka sisältävät luokkien 1 ja 1–2 ominaisuuksia,

kuitenkin säilyneisyytensä ja esteettisen arvonsa suhteen jonkin verran vähäisemmässä määrin⁹. Kohde ei sisälly vuoden 2010 valtakunnallisesti merkittävien kulttuuriympäristöjen (RKY) luetteloon, mutta Nikkilän rakennusperintöselvityksessä 2020 kartanorakennukset on luokiteltu valtakunnallisesti arvokkaiksi ja arvoluokkaan A¹⁰. Kartanon eteläpuolella sijaitseva peltoalue on edellisessä selvityksessä mainittu arvokkaaksi maisema-alueeksi. Kartanon asuinpiha on merkitty historiallisena asuin- ja kyläpaikkana ja Byberget luode historiallisena maarakenteina ja kuoppina kiinteiksi muinaisjäännöksiksi¹¹.

9 Sipoon kunnan kulttuuriperintö- ja rakennusperintöselvitys 2006:8–9.

10 Savolainen et al. 2020:61.

11 Kulttuuriympäristön palveluikkuna kyppi, muinaisjäännöstunnukset 1000010875 ja 1000040454.

8 Söderholm & Mäkinen 2019:32.

2. Rakennuspaikan ja ympäristön kehitys

2.1 Sipoo ja Nikkilän kylä keskiajalta nykyaikaan

Sipoossa ja Nikkilässä on ollut asutusta jo kivikaudella, pronssikaudelta Sipoosta on tehty jonkin verran arkeologisia löytöjä, mutta ei Nikkilästä. Rautakauden löydöt Sipoosta ovat vähäisiä.¹² Sipoolle nimen antanut, nykyisen Sipoonjoen varrella sijaitsevaa Sibbesborgin linnaa pidetään ruotsalaisten 1300-luvulla perustamana¹³. Linna sijoitettiin alun perin saarelle keskelle lahtea¹⁴. Saari on sittemmin maankohoamisen myötä muuttunut osaksi rannikkoa¹⁵.

Sipoo sai ruotsalaisasutuksensa ilmeisesti toisen ristiretken jälkeen 1200-luvulla ja asutus levisi Sipoonjokea myöten sisämaahan. Joen varren savi- ja silttiasangoille, kuten Nikkilään, perustettiin maatiloja. Nykyisin yläjuoksulla ojaa muistuttava Sipoonjoki oli keskiajalla purjehduskelpoinen. Asiakirjoissa Sipoo mainitaan ensimmäisen kerran vuonna 1347¹⁶. Sipoon kirkonkylään vuosina 1450–1454 rakennettu harmaakivinen Sipoon Vanha kirkko kuvastaa alueen merkityksen vahvistumista. Seurakunta Sipoossa oli ollut ainakin vuodesta 1425, mutta mahdollisesti jo 1300-luvulla¹⁷.

1770-luvulle tultaessa Sipoonjoki oli madaltunut ja sen suu oli muuttunut kaislikkoiseksi suistoalueeksi, mikä teki mahdottomaksi suurempien alusten pääsyn joelle ja Nikkilän eteläpuolella sijainneelle Norrkullan perinteiselle markkina-alueelle¹⁸.

Vesireittien merkityksen vähentyessä teiden merkitys kasvoi. Turkua ja Viipuria keskiajalla yhdistänyt Suuri Rantatie tai Kuninkaantie kulki Sipoon kirkonkylän sekä Nikkilän lävitse. Suuri Rantatie oli kuitenkin pitkään kapea ja

↑ Nikkilän kartano (Svårdfeltsgård) vuoden 1843 Sipoon seudun kartalla. Karttalähde: Digihakemisto.

huono. Merkittävää parannusta tapahtui vasta 1730-luvulla¹⁹. Suuren Rantatien merkitys näkyi Nikkilässä 1700-luvulla kestiekivareina²⁰. Tie oli Sipoon pitäjän tärkein tie aina 1900-luvulle asti²¹.

Sipoon nykyinen kuntakeskus, Nikkilä, esiintyy ensimmäisen kerran asiakirjoissa vuonna 1436²². Nikkilän (ruotsiksi Nickby) nimi muodostuu Nikolaus-nimen muodosta Nicke ja kylää tarkoittavasta by-sanasta²³. Vuonna 1543 Nikkilässä oli kymmenen ja vuonna 1700 kahdeksan talonpoikaistilaa. Vuonna 1543 tilat olivat Bubbis, Joffs, Jussas, Klockars, Mix, Ollas ja Segers. Lisäksi oli kolme nimetöntä tilaa, joista 1600-luvun alussa muodostettiin Nikkilän säteritila. 1600-luvulla muodostui myös Löthensin tila, joka oli pitkään autiona.²⁴ Vuonna 1724 Nikkilässä oli yhdeksän talonpoikaistilaa, vuonna

¹² Rosqvist et al. 2020:6.

¹³ RKY, Sibbesborgin keskiaikainen linnasaari ja Sipoonjokilaakson viljelymaisema.

¹⁴ Rantanen & Kuvaja 1994a:57.

¹⁵ RKY, Sibbesborgin keskiaikainen linnasaari ja Sipoonjokilaakson viljelymaisema.

¹⁶ Savolainen et al. 2020:17.

¹⁷ Savolainen et al. 2020:17.

¹⁸ Rantanen & Kuvaja 1994b:152.

¹⁹ Rantanen & Kuvaja 1994b:154–155.

²⁰ Savolainen et al. 2020:13.

²¹ Rantanen & Kuvaja 1994b:153.

²² Rantanen & Kuvaja 1994a:76.

²³ Rantanen & Kuvaja 1994a:70.

²⁴ Rantanen & Kuvaja 1994a:101, 129.

→ Nikkilän kyläkeskus kuvattuna pohjoisesta etelään päin, mahdollisesti noin 1930-luvulla. Kuvan alalaidassa on Nikkilän rata. Tien varteen rakentuneen rivikylän luonne on yhä selvästi nähtävissä. Rivikylän vanhin osa sijaitsee radan pohjoispuolella. Kuva: Sibbo hembygdsförening rf.

1753 kahdeksan, vuonna 1800 kaksitoista, vuonna 1836 yksitoista ja vuonna 1866 kaksitoista.²⁵

Nikkilän kyläkeskuksesta kehittyi tyypillinen rivikylä, jossa talonpoikaistilojen asuinrakennukset sijoittuivat kylätien molemmille puolille²⁶. Poikkeuksen teki Nikkilän kartano, joka sijoittui mäelle sivuun kyläkeskuksesta ja linnuntietä noin kahden kilometrin päähän Sipoon kirkosta. 1700-luvun puolivälissä toteutettu Isojako ei vaikuttanut merkittävästi Nikkilän kylärakenteeseen, vaan se säilyi tiiviinä taloryhmänä²⁷.

Nikkilän alueen myöhemmän kehityksen kannalta keskeinen merkitys oli rautatien ja rautatieaseman rakentamisella. Tavaraliikenne Porvoon ja Keravan välisen rautatiellä alkoi vuonna 1874 ja henkilöliikenne vuonna 1875. Rata paransi Helsingin ja Porvoon saavutettavuutta Nikkilästä. Rata sijoittui vain noin puolen kilometrin päähän Nikkilän kartanosta. Henkilöliikenne radalla päättyi vuonna 1981 ja Porvoon tavaraliikenne vuonna 1990. Sköldvikin öljyjunaliikenne jatkuu edelleen.²⁸

Rautatien vaikutuksesta Nikkilään kehittyi 1800-luvun loppupuolelta alkaen taajama. 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa Nikkilään sijoittui ensimmäiset ei-kirkolliset julkiset rakennukset: kunnantalo ja vaivaistalo.²⁹ Rautatien ohella Nikkilän taajaman kehitykseen vaikutti Nikkilän mielisairaalan perustaminen. Sairaalan sijoittuminen Nikkilään liittyi sijaintiin radan läheisyydessä. Se oli saavutettavissa

Helsingistä. Helsingin kaupungin omistama sairaala rakennettiin Nikkilän kartanolta vuosina 1908–1909 ostetuille maille³⁰. Sairaalan toiminta alkoi vuonna 1914. Sairaala-alueen rakennuksia suunnitteli 1920-luvulla Helsingin kaupunginarkkitehti Gunnar Taucher. Alueelle rakennettiin kymmeniä rakennuksia ja sairaalassa oli jopa yli 1 000 potilasta.³¹

Nikkilän taajamaan, etenkin Ison Kylätien varteen ja läheisyyteen, nousi 1900-luvun aikana palvelu-, hallinto- sekä asuinrakennuksia. Taajama laajeni sotien jälkeen pientalopainotteisesti Suursuolla, Kirkonkylän koulun läheisyydessä sekä Isontalontien alueella³². Koska 1950-luvun jälkeen rakentunut kuntakeskus sijoittui pääasiassa 1900-luvun alun taajaman eteläpuolelle³³, Ison Kylätien varrella on säilynyt vanhaa puista 1900-luvun alun rakennuskantaa sekä myös modernistista arkkitehtuuria. Tien varren rakennuskanta on täydentynyt eri vuosikymmeninä aina 2020-luvulle saakka. 1970- ja 1980-luvuilla Nikkilään rakennettiin muun muassa terveysasema, sairaala, nuorisotalo, päiväkotit, pääkirjasto, kaksi koulua³⁴.

Lähivuosikymmeninä uudisrakentamisen osalta merkittävin kartanon ympäristössä tapahtunut muutos on Nikkilän kartano -nimisen pientaloalueen rakentaminen ja taajaman laajentaminen entisille peltomaille kartanon koillispuolelle, lähimmillään noin 300 metrin päähän kartanon päärakennuksesta.

25 Rantanen & Kuvaja 1994a:407–411.

26 Rantanen & Kuvaja 1994a:112.

27 Savolainen et al. 2020:13.

28 Enbom et al. 2005:111.

29 Savolainen et al. 2020:21.

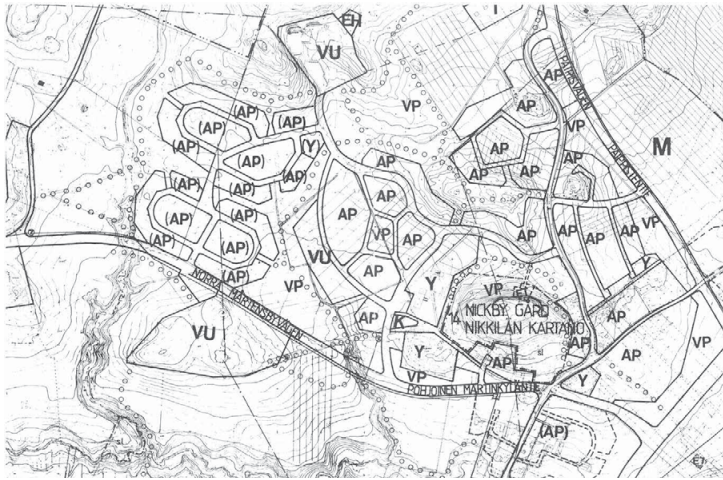
30 Hufvudstadsbladet 29.3.1939, N:o 85, s. 4, Helsingin kaupunginvaltuuston painetut asiakirjat 1909, N:o 24, s. 24.

31 Lehtovuori et al. 2015.

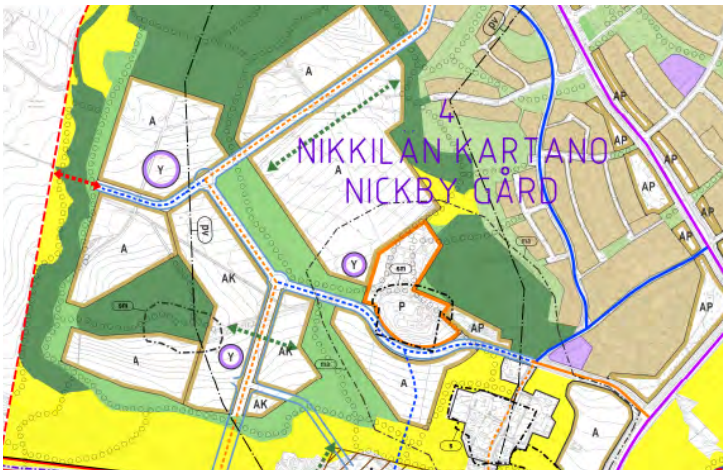
32 Savolainen et al. 2020:27.

33 Savolainen et al. 2020:80.

34 Savolainen et al. 2020:29.

← Nikkilän kartanon kaavarungon luonnos vuodelta 1983. Merkinnällä AP on osoitettu pientalovaltainen asuntoalue. Asuinkortteleiden joukossa on merkinnällä VU urheilu- ja virkistyspalveluiden alueita, merkinnällä VP puistoalueita, merkinnällä K liike- ja toimistorakennusten korttelialue, sekä kartano on merkinnällä Y yleisten rakennusten korttelialue.³⁴

← Nikkilän kaavarunko vuodelta 2022. Merkinnällä AP on osoitettu erillisten tai kytkettyjen pientalojen alue, merkinnällä A asuinrakentamiseen ja lähipalveluille varattava alue, ja merkinnällä AK kerrostalorakennusten alue. Kartano on merkinnällä P palveluiden alue, jonka lisäksi on merkinnällä Y yleisten rakennusten korttelialueita tai muita yleisiä alueita.³⁴

Kehitys toteuttaa aiemmin laadittuja suunnitelmia. Nikkilän taajaman on jo vuoden 1942 rakennuskaavassa suunniteltu laajentuvan kartanon maille. Vuoden 1963 rakennuskaavasta ja vuoden 1972 kokonaisrakennuskaavasta kartanon alue jätettiin kuitenkin pois. Keski-Sipoon osayleiskaavassa vuonna 1973 Nikkilän kartanoksi kutsuttu alue määriteltiin Nikkilän taajaman pääasialliseksi laajenemissuunnaksi, mutta katsottiin, että ensin tulisi rakentaa valmiiksi olemassa olevan kaava-alue. Nikkilän kartanon alueen kaavarungon luonnos valmistui vuonna 1983. Kaavarungossa kartanoa ympäröiville pelloille suunniteltiin pientalovaltaista asuntoaluetta, jossa osa tonteista oli merkitty urheilu- ja virkistyspalveluihin, osa liike- ja toimistopalveluiden alueiksi. Kartanon pihapiiri oli merkitty yleisten rakennusten korttelialueeksi.³⁵ Kaavarungon jatkumona kartanon pihapiiriä ympäröivät pellot on vuonna 1987 hyväksytyssä Keski-Sipoon osayleiskaavassa merkitty pientaloalueeksi. Kartano pää- ja sivurakennuksineen on osoitettu suojeltavaksi.

35 Söderholm & Mäkinen 2019:43.

Nikkilän kartanon alueen asemakaavoittaminen jaettiin 1980-luvulla neljään vaiheeseen, joiden asemakaavat hyväksyttiin vuosina 1984 (I), 1989 (II), 1993 (IV) ja vuonna 2012 (käytännössä IV:n pohjoisosaa). Asemakaavoissa muodostettiin omakotitalotontteja kartanoalueen ulkoreunoille. Nyt, neljän vuosikymmen jälkeen III-vaiheen kaavoitustyö on käynnistynyt kaavatunnuksella NG8. Siihen lukeutuu kartanon alueen keski- ja länsiosia. Alueen kaavarunko hyväksyttiin vuonna 2009 ja se päivitettiin vuonna 2015. Alueelle on ehtinyt valmistumaan muutama asemakaava vuosina 2018 ja 2020.³⁶ Uusi kaavarunko hyväksyttiin alueen jatkosuunnittelun pohjaksi 11.4.2022. Siinä kartanon pihapiiri on merkitty palveluiden alueeksi, sen vieressä on yleisten rakennusten korttelialueita tai muita yleisiä alueita, ja ympärillä eri muotoista asumista. Nikkilän kartano -nimiselle alueelle on hahmoteltu rakennettavaksi kerros- ja pientaloasuntoja noin 2 900 ihmiselle, uusvanhaan tyyliin.³⁷

36 Söderholm & Mäkinen 2019:45.

37 Nikkilän kaavarunko, Kaavarungon selostus, 2022, Söderholm & Mäkinen 2019.

2.2 Nikkilän kartanon historiaa

Sipoossa on ollut ainakin neljätoista kartanoa³⁸, joista ensimmäiset perustettiin keskiajalla ja viimeinen 1800-luvulla. Pääosa kartanoista on perustettu 1500-luvun puolivälin ja 1600-luvun puolivälin aikana. Vuonna 1606 perustettu Nikkilän kartano lukeutuu näiden kartanoiden joukkoon. Toisin kuin monet muut Sipoon kartanot, Nikkilän kartano sijoittui sisämaahan. Sipoonjoki oli kuitenkin vielä tuohon aikaan purjehduskelpoinen. Meren rannalle on nykyisin Nikkilän kartanolta linnuntietäkin yli kymmenen kilometrin matka. Kartano on maisemalliselta luonteeltaan peltöjen ympäröimä maalaiskartano.

Nikkilän kartano oli lähes tarkalleen 300 vuoden ajan saman venäläistaustaisen, Nassokin-aatelissuvun omistuksessa. Venäjällä suku on asunut 1400-luvulla Novgorodissa ja 1400-luvun lopulta Volossovan piirin alueella lähellä nykyistä Pietaria sekä 1500-luvulla nykyisessä Virossa. Sipoon muista kartanoista myös Nevasin kartano kuului alkuun Nassokinin suvulle, ja sen ensimmäinen omistaja oli Afanasi Nassokin, mutta omistajasuku vaihtui vuonna 1656. Nassokin-suvun jäsenet toimivat vuosisadasta toiseen sotilasurilla.

Nikkilän kartano muodostettiin 1600-luvun alkupuolella kolmesta vuonna 1606 majuri Peter Nassokinille lahjoitetusta Nikkilän kylän tilasta. Tila nautti säteri- eli verovapautta vuodesta 1611. Kaikkiaan Nassokin oli saanut kruunulta huomattavan lahjoituksen: Sipoosta yhdeksän tilaa Nikkilästä, kolme tilaa (Hannusas, Ollas, Käsäs) Paippisista sekä tiloja Helsingin, Porvoon ja Mäntsälän pitäjistä. Nassokinin Nikkilän tiloista kolme muodosti kartanon ja kuusi oli säterin ympärillä sijainneita rajapiiritiloja. Säterin päärakennus sijoitettiin kylän entisen yhteispellon paikalle. Peter Nassokin ei juurikaan itse asunut tilalla, vaan vuokrasi tilaa sukulaisilleen. Peter Nassokin on haudattu Tallinnaan.

↑ Otto Henrik Nassokin vaimonsa Fredrika Juliana Mattensin ja kahden lapsensa kanssa. Sibbo hembygdsförening rf.

Peter Nassokinin kuoltua vuonna 1636 Nikkilän tilan peri hänen vanhin poikansa, luutnantti Fromhold Johan Nassokin. Paippisin tiloista kaksi meni toiselle ja yksi kolmannelle Peter Nassokinin pojalle. Vuonna 1673 toinen veljeksistä, Henrik Nassokin, osti Paippisin tiloista kolmannenkin itselleen.

Säterivapaus ja samalla Nikkilän kartano ja sen kuusi rajapiiritilaa peruutettiin Fromholdin Johan Nassokinin kuoltua kruunulle vuonna 1683, mutta annettiin vuonna 1684 Fromhold Johan Nassokin leskelle Kristina Svärdfeltille elinaikarälssiksi.

³⁸ Jutikkala & Nikander 1939. Sipoon kartanot: Hovgård (1400-luvun alkupuolelta), Hitå (1540), Husö (1540), Tallmo (1540), Savijärvi (1540), Joensuu (1540), Norrkulla (1500-luvun puoliväli), Söderkulla (1558), Eriksnäs (1586), Östersundom (1600), Nikkilä (1606), Nevas (1610), Löparö (1650) ja Flätbacka (1869). Kartanoiden perustamisvuodet perustuvat tiedossa olevaan omistushistoriaan, eivätkä siten ole täsmällisiä.

← Lääkäri Otto Casimir "Casse"
Theodor Nassokin. Kuva Sibbo
hembygdsförening r. f., arkisto.

↓ Kartanon vuonna 1907 ostaneet
Gunnar Hougberg ja hänen
vaimonsa Eugenie Juliana Elisabeth
Hougberg (omaa sukua Witte).³⁹

Fromhold Johan Nassokin haudattiin Sipoon kirkkoon ja siellä on myös hänen vaakunansa.

Kristina-lesken aikana 1695 alkaen tila tunnettiin säteriratsutila Svärdfeltina. Tämä nimitys säilyi pitkään Kristinan kuoleman (1698) jälkeen. Paippisin tilat menivät Henrik Nassokinin jälkeen tämän leskelle Märta Katarina Cronstiernalle, mutta hänen kuoltuaan vuonna 1695 ne peruutettiin kruunulle pysyvästi. Klockars, (Nikkilän) Ollas ja Segers jäivät Nikkilän kartanon augmenttitiloiksi, eli veroin päätilaa tarvittaessa avustavaksi aputilaksi. Kristina Svärdfeltin jälkeen Nikkilän tilan peri luutnantti Gotthard Nassokin ja tämän jälkeen hänen perillisensä.

Vuonna 1735, Itävallan armeijassa toimineen kapteeni Klas Johan Nassokinin omistuskaudella, päätilaan liitettiin osa autioituneesta (Nikkilän) Ollasin tilasta, joka oli vuonna 1606 lahjoitettu Peter Nassokille ja peruutettu vuonna 1683, mutta määrätty säteriratsutilan augmentiksi. Klas Johania tilan omistajana seurasi 1740-luvulla kapteeni Karl Otto Nassokin, joka mahdollisesti rakennutti tilan nykyisen päärakennuksen. Karl Otto Nassokin osti vuonna 1771 myös Keravan kartanon, jota hoitivat hänen jälkeensä muun muassa hänen poikansa ja tyttärensä. Nikkilän kartano jäi Karl Ottolta hänen tyttarelleen Lovisa Juliana Nassokinille. Kartanossa asui samaan aikaan myös Lovisan sisko Sofia Eleonora Nassokin. Sisarusten jälkeen kartanoa hallinnoi Karl Otto

Nassokinin pojanpoika majuri Otto Henrik Nassokin, jonka jälkeen hänen leskensä Fredrika Juliana Nassokin (omaa sukua Mattens) ja hänen jälkeensä Otto Henrik Nassokin perilliset, muun muassa Otto Casimir Theodor Nassokin. Otto Casimir Nassokin harjoitti kartanossa lääkärin tointa. Kartanon viimeisiä Nassokin-sukuisia asukkaita olivat Augusta Mathilda Ottilia ja Olga Julia Fredrika Nassokin.

Nassokinin suvun jälkeen Nikkilän kartano siirtyi vuonna 1907 Hougbergin suvulle, joka on sen nykyinen omistajasuku. Uusi omistaja, Sipoon Söderkullassa maanviljelyskoulutuksensa vuonna 1899 päättänyt³⁹ Gunnar Frithiof Hougberg oli suuren maa- ja metsätilan lähellä Porvoota omistaneen Sven Leonard Hougbergin poika. Gunnar Hougberg oli kiinnostunut etenkin metsänhoidosta⁴⁰. Tila kasvoi kun vuonna 1907 tilaan liitettiin Gunnars-niminen osuus Nikkilän Segersin perintötilasta.⁴¹ Suurin osa kartanon maista – pihapiiri poislukien – myytiin vuonna 1966 Sipoon kunnalle, minkä jälkeen kartanon maataloustoiminta lakkasi ja peltoja ovat viljelleet vuokratilajelijät⁴².

39 Hufvudstadsbladet 29.3.1939, N:o 85, s. 4.

40 Hufvudstadsbladet 29.3.1939, N:o 85, s. 4.

41 Jutikkala & Nikander 1939:494–496, Rantanen & Kuvaja 1994a:166–167.

42 Virtanen 1998, Helsingin Sanomat 27.5.1966, s. 5.

39 Brander et al. 1931:1206.

2.3 Päärakennuksen arkkitehtuuri

← Talvisessa kuvassa vuodelta 1926 päärakennuksessa on pärekatto. Rakennukselle tunnusomaista on taitettu aumakatto. Sibbo hembygdsförening rf.

1700-LUVUN ARKKITEHTUURI JA ESIKUVAT

Nikkilän kartanon päärakennus on rakennettu tiettävästi 1700-luvun puolivälissä. Rakennuksen tyyli on vaikutteita rokokoo-arkkitehtuurista, jonka yksinkertaiselle pohjoismaiselle muodolle leimallisia piirteitä olivat muun muassa ranskalaiseksi katoksi kutsuttu mansardikatto, moniruutuiset ikkunat sekä punamullattu pystylauditus.

Päärakennus on yksi Sipoon vanhimmissa rakennuksissa. Nikkilässä sitä vanhempi on ilmeisesti vain vuonna 1753 rakennettu pitäjänmakasiini⁴³. 1700-luvulla Suomessa oli rakennustyyleistä vallalla kustavilaisuudeksi kutsuttu ruotsalainen klassismi, johon vuosisadan loppupuolella yhdistyi vaikutteita eurooppalaisesta rokokoo-tyylistä.⁴⁴ Rokokoo-tyylisuunta oli Euroopassa muodissa noin vuosina 1730–1775. Arkkitehtuurivaikutteet levisivät Suomessa ensin kartanoarkkitehtuuriin ja sitä kautta myös muuhun asuinrakentamiseen, ensin säätyläisten kaupunkiasuntoihin ja vähitellen maaseudun talonpoikaisasumukseen. Vielä 1700-luvulla arkkitehdin roolissa toimivat usein varsinaisen koulutetun arkkitehdin sijaan muurarimestarit, kirvesmiehet ja linnoitusupseerit.⁴⁵

Ruotsin valtion rakennusten, kuten armeijan

ja papiston virkamiestalojen, rakentamista valvoi yli-intendentti. Vuonna 1752 yli-intendentti Carl Hårleman (1700–1753) laati virkatalorakennusten mallipiirustukset, joilla oli suuri vaikutus myös suomalaisen kartanorakentamiseen.⁴⁶ Armeijan upseeristolle oli omat virkatalomallinsa ruotujakolaitoksen perustamisesta 1600-luvulla alkaen aina 1800-luvun alun Venäjän vallan aikaan. Mallipiirustusten muotokieli levisi muuhun rakentamiseen, ja koska armeijan virkataloja rakennettiin ympäri Suomen, ne vaikuttivat paikalliseen rakennuskulttuuriin.

Lisäksi asuinrakennusten ulkomuotoon sekä Ruotsissa että Suomessa vaikuttivat laajalle levinneet ruotsalaisen Carl Wijnbladin (1705–1768) vuosina 1755–1766 laatimat mallikirjat, joissa oli selkeät rakennusohjeet sekä paikallisiin olosuhteisiin mukautetut käytännölliset ja taloudelliset ratkaisut.⁴⁷ Wijnblad korosti ohjeistuksessaan puurakennusten kelvollisuutta, kun aikakauden yleinen suositus oli rakentaa paloturvallisuuden kannalta parempia, mutta kalliimpia ja asumismukavuudeltaan usein huonompia kivitaloja.⁴⁸

Mallipiirustusten rakennukset olivat

⁴³ Savolainen et al. 2020:45.

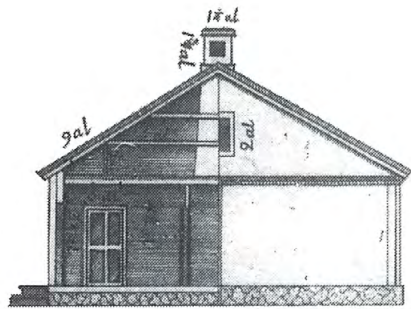
⁴⁴ Kärki 1988:142.

⁴⁵ Koskinen 2013:13

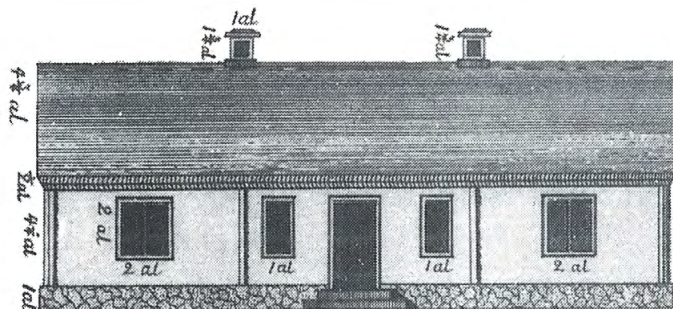
⁴⁶ Koskinen 2013:14.

⁴⁷ Koskinen 2013:13, 14.

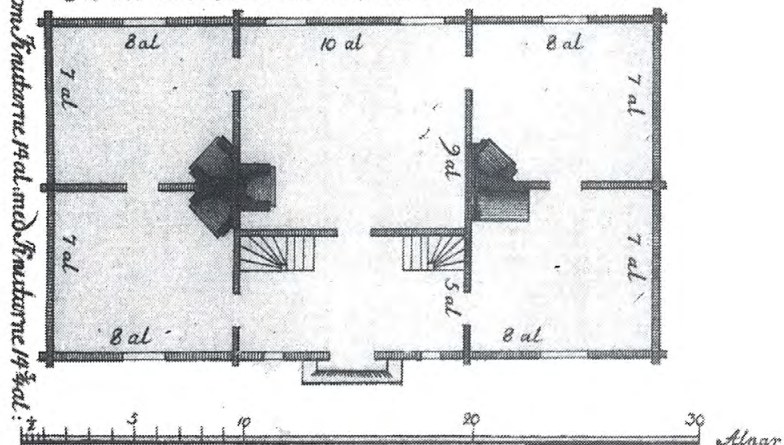
⁴⁸ Kärki 1988:146–147.

*Denna Bygning blifwer intet
under Bialtcarne panelad u
tan bräderne lägges ofsan på
Bialtcarne*

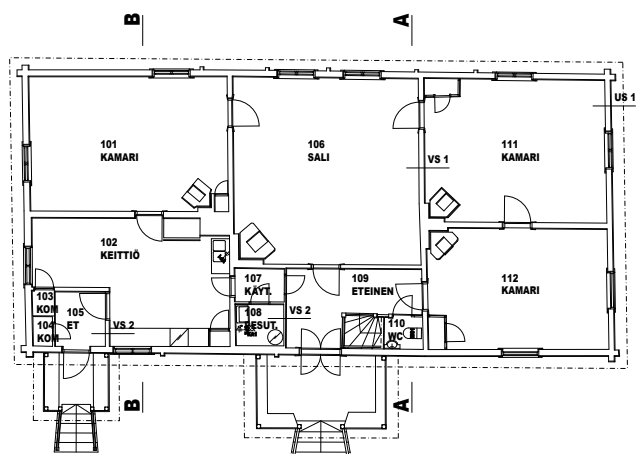

Fr om Finutarne 26 al med Finutarne 27 al.

← J. E. Carlbergin mallipiirustus kapteenin
virkataloksi vuodelta 1731. Kuparipiirros G.
Bjurman, E. Lindblom, J. Wimmer 1732.
Irma Lounatvuoren kirjasta Mallin
mukaan maan tavalla.

→ Nikkilän kartanon päärakennuksen
ensimmäisen kerroksen karoliininen
pohjakaava. Kuva: Virtanen 1998.

pääsääntöisesti suorakulmaisia, yksi- tai puolitoistakerroksisia rakennuksia, joiden julkisivujäsentely oli symmetrinen. Käynti rakennuksiin oli pitkän julkisivun keskeltä joko suoraan tai kuistin kautta. Karoliininen pohjakaava vakiintui 1720-luvulla papiston virkamiestaloihin, joista se levisi myös muuhun asuntoarkkitehtuuriin.⁴⁹

Rakennusten hirsijulkisivujen punamultaus yleistyi 1700-luvun puolivälin jälkeen, ja sen jälkeen yleistyi vähitellen myös julkisivujen laudoittaminen.⁵⁰ Ikkunoiden koko kasvoi 1700-luvulla, jolloin ne muuttuivat leveyttään korkeammiksi, tehtiin kaksijakoisiksi ja sijoitettiin pään korkeuden sijaan aiempaa matalammalle, jolloin saatiin näköyhteys lähiympäristöön.⁵¹ Ranskalaisperäinen, 1600-luvulla kehitetty mansardikatto – jollainen on myös Nikkilän kartanon päärakennuksessa – yleistyi kattomuotona Suomessa 1700-luvun loppupuoliskon aikana.⁵²

ARKKITEHTUURIN KUVAUS JA VERTAILU

Nikkilän kartanon päärakennuksen pohjakaava edustaa karoliinista, kuusihuoneista keskeissalittyyppeä. Karoliinisen pohjakaavan tyypillisessä muodossa rakennuksen keskellä oli suurehko eteistila, sen takana suuri keskeissali ja rakennuksen kummassakin päädyssä kaksi huonetta. Nikkilän kartanon päärakennus toteuttaa hyvin selvästi tätä muotoa. Kartanon yksinkertainen ja tiukan symmetrinen ulkomuoto, pystylaudoitettu ja punamullattu julkisivu, sekä pieniruutuiset ikkunat edustavat 1700-luvun säätyläisrakennuksille tyypillisiä piirteitä. Ainoastaan päätyyn lisätty kuisti on selvästi myöhempi lisä, mikä ei kuulu alkuperäiseen suunnitteluratkaisuun.

Rakennuksen rakennusjankohdasta ei ole tarkkaa tietoa. Tyylipiirteiden ohella vertailu muihin ajan kartanorakennuksiin selventää todennäköistä rakennusajankohtaa. Tämän pohjalta ajoitus asettuu 1700-luvun toiselle puoliskolle, todennäköisesti 1760-luvulle. Nikkilän kartanon päärakennus muistuttaa etenkin Pukkilan kartanon päärakennusta, joka on rakennettu vuonna 1762. Muista Suomen kartanorakennuksista samaa näköä on Sipoon Joensuun kartanon päärakennuksessa (1724/1770-luku), Pälkjärven Alahovissa 1770-luvulta

(purettu 1980-luvulla), Tenholan Västänkärin kartanon päärakennuksessa vuodelta 1784 ja Mäntsälän pitäjän Kaukolammin kylän Etolan kartanon päärakennuksessa vuodelta 1787.⁵³ Pöytyällä sijaitsevan Yläneen kartanon pihasiivissä, Asikkalassa sijaitsevan Urajärven kartanon siipirakennuksessa sekä Porvoon Jakkarilan kartanon muissa rakennuksissa voi myös nähdä samaa ilmettä. Rakennus muistuttaa hieman myös Mäntsälässä sijaitsevan, Nordenskiöld-suvulle kuuluneen Alikartanon (Frugård) päärakennusta. Alikartanon päärakennus on tosin rakennettu Nikkilän kartanon päärakennuksen jälkeen, vuonna 1805. Frugård on suunniteltu Wijnblad in vuonna 1755 julkaiseman mallikirjan pohjalta⁵⁴.

Rakennuksen alkuperäisestä sisustuksesta ei ole tietoja. Ainut tarkka, historiallinen kuvaus interiööristä on 1930-lvulta,⁵⁵ jolloin sisätiloja kuvataan seuraavasti: ”Päärakennukseen tultaessa kiintyy huomio joukkoon mielenkiintoisia yksityiskohtia. Useimmissa ovissa on ulkonevat ovipeilit, siten että sekä ylä- että alaosassa on vaakasuora peili ja niiden välillä kaksi pystysuoraa peiliä. Ruokasalissa on harvinaista tyyppiä oleva kolmipeilinen ovi. Saranat ja lukot ovat käsintaotut ja koristellut. Salissa on nelikulmaisella jalustalla oleva pylväskaakeliuuni. Tämän huoneen pääryhmän muodostaa hollantilais-englantilaista tyyliisuuntaa edustava valkea rokokookalusto. Kullattu rokokootyylinen seinäpendyyli ja suuri, valkeaksi maalattu kaappi, jonka alaosassa on laatikoita ja yläosassa ovet sekä harvinaisen kaunis reunus, täydentävät salin rokokoointeriööriä. Ruokasalin kaksi suurta astiakaappia, joissa on keskellä laskulevy, ovat kustavilaista tyyliä, mutta renessanssi-kaappi ja Mora-kello ovat talonpoikaistekoa. Kahdessa empiretyylisessä uurnassa on merkinnät W. ANDSTEN HFORS. Osa mainituista esineistä on aikaisemmin ollut Näsen kartanossa Pernajassa”.

Kuvauksen perusteella ovet heloineen ovat alkuperäisiä 1700-luvun ovia. Ne ovat säilyneet tähän päivään saakka. Osa kalusteista vaikuttaa rokokoo-tyylisuunnan perusteella kartanoon tyyliisuunta huomioiden valituilta. Kalusteet ovat Hougbergin perheen hankkimia⁵⁶.

49 Koskinen 2013, 22.

50 Kärki 1988:151.

51 Korhonen & Eskelinen 2011: 51.

52 Koskinen 2013, 17.

53 Jutikkala & Nikander 1939, Jutikkala & Nikander 1941, Jutikkala & Nikander 1945.

54 Mikkola et al. 2019:24.

55 Jutikkala & Nikander 1939:494–496.

56 Hougberg 2022.

3. Kartanon rakennuskannan kehitys

3.1 Rakennuskanta 1600- ja 1700-luvuilla

Kenties varhaisin tieto Nikkilän kartanon rakennuskannasta on vuodelta 1633, jolloin kartanolla mainitaan olevan mylly⁵⁷. Ensimmäinen kuvallinen esitys Nikkilän kartanosta on vuodelta 1695, jolloin kartano toimii säteriratsutilana. Maanmittari Samuel Broteruksen laatimassa Nikilän kylän kartassa⁵⁸ ei ole tarkemmin kuvattu kartanon rakennuskantaa, vaan alueelle on piirretty vain yksi suurempi rakennus kartanoalueen merkiksi. Kartta keskittyy kuvaamaan kylän pelto- ja niittyjakoa. Kartalla ei ole osoitettu puutarhaa, mutta kartanorakennuksen eteläpuolelle merkitty alue pellon reunassa myötäilee hyvinkin tarkasti myöhemmän puutarhan sijaintia.

57 Rantanen & Kuvaja 1994a:352.

58 Broterus 1695. KA.

Tilalla mainitaan tähän aikaan olevan vanhat, mutta käyttökelpoiset asuin- ja ulkorakennukset. Kahden kamarin mainitaan olevan vastarakennettuja, mutta sisätiloiltaan keskeneräisiä. Rakennuksia katsottiin olevan tarvetta parannella⁵⁹. Nikkilän kartanoon ei vuonna 1694 kuulunut yhtään torppaa⁶⁰.

Isonvihan (1713–1721) aikaan kartano on ollut jonkin aikaa hylättynä kartanonväen paettua tilalta. Kartanon päärakennus tuhoutui sodan aikana kokonaisuudessaan vuonna 1713⁶¹. Kyseisen rakennuksen on arvioitu sijainneen mäellä nykyisen päärakennuksen eteläpuolella, jossa on kellarinjäännö;

59 Nyberg 1931:232–234.

60 Jutikkala & Nikander 1939:494–496, Rantanen & Kuvaja 1994a:226–227.

61 Nyberg & Åkerblom 1950:232.

↓ Nikkilän kartano Broteruksen kartalla vuodelta 1695. Karttalähde: Digihakemisto.

nykyisen päärakennuksen paikalla olisi mahdollisesti ollut pienempi siipirakennus⁶². Maaston muodoista päätellen vanha päärakennus on mahdollisesti sijainnut itä-länsisuuntaisesti; päärakennukselta olisi siten avautunut peltomaisema kohti etelää.

Isonvihan jälkeen kartanoon palattiin ja vuonna 1731 Nikkilän kartanolla oli kahdeksan torppaa⁶³. Vuodelta 1755 Nikkilän kartanosta on maininta vaatimattomana rakennuksena, jossa on vain neljä ikkuna-aukkoa. Päärakennus oli ilmeisesti palanut⁶⁴. Mahdollisesti tämän jälkeen 1760-luvulla kartanoon rakennettiin uusi, nykyinen päärakennus.

Sipoon ruotsalaisen seurakunnan kirkonkirjoista⁶⁵ vuosilta 1745–1799 selviää paitsi Nikkilän kartanossa ja sen mailla asuneiden henkilöiden nimiä, myös jotakin heidän toimenkuvistaan. Kartanon rakennuksissa ja mailla mainitaan eri vuosien kirkonkirjoissa asuvan kartanon isäntäväen lisäksi muun muassa voutteja (tilanhoitajia), torppareita, palvelusväkeä, renkejä, piikoja, rakuuna sekä pitäjänsuutari. Tiedot kartanon asujaimistosta kertovat, että kartanolla on ollut tarvetta erillisille, henkilöstölle suunnatuille asuinrakennuksille. Torpat ovat sijainneet kartanon pihapiirin ulkopuolella. Vuonna 1780 Nikkilän kartanon Dalan torpassa mainitaan olevan kapakka⁶⁶.

Suuri osa kartanossa työskennelleestä väestä on kuitenkin todennäköisesti asunut kartanon päärakennuksen läheisyydessä – luultavasti pääosin varsin ahtaasti ja etupäässä yhteisasumuksissa. Ammatillisessa hierarkiassa muita korkeammassa asemassa olleilla henkilöillä, kuten voudeilla tai pitäjänsuutarilla, on saattanut olla erillinen asuinrakennuksensa.

Vuoden 1767 isojakokartalla⁶⁷ kartanon rakennuskanta on esitetty ensimmäistä kertaa

huomattavalla tarkkuudella ja siitä voi tehdä tulkintoja. Pihan jakautuminen asuin- ja talouspihaan (kartassa jälkimmäinen merkitty navettapihaksi, Ladugård) on havaittavissa. Asuinpiha on merkitty Kryddgård (maustepiha) -sanalla, joka todennäköisesti viittaa mauste- tai humaltarhaan kartanon sivurakennuksen länsipuolelle rajatulla alueella.

Nykyisen kartanon päärakennuksen paikalla on kartalla suurin piirtein vastaavan kokoinen rakennus, ja koska myös sivurakennuksen paikalla on rakennus, asuinpihan asetelma vastaa pitkälti nykytilannetta. Päärakennuksen ja sivurakennuksen paikalla olevat rakennukset sekä sivurakennuksen pohjoispuolella oleva rakennus on merkitty aumakattoisiksi, muut rakennukset harjakattoisiksi; merkinnöillä on todennäköisesti ensisijaisesti rakennusten kokoa, tärkeyttä tai käyttötarkoitusta kuvastava tarkoitus. Päärakennuksen kaakkoispuolella oleva pieni rakennus on mahdollisesti huvimaja, sillä samalla paikalla tiedetään varmuudella myöhemmin sijainneen huvimaja. Nykyisen makasiinirakennuksen paikalle on merkitty rakennus, mutta ei ole varmuutta, onko kyseessä sama rakennus.

Talouspihan rakennusten joukossa on todennäköisesti muun muassa eläinsuojia hevosille, lehmille ja muille kotieläimille sekä varastoja liikkumisessa ja maa- ja metsätöissä tarvittaville apuvälineille, polttopuille sekä heinälle. Todennäköisesti vähintään yksi pihapiirin rakennuksista (oletettavasti ainakin sivurakennus) on toiminut kartanon henkilökunnan asuinrakennuksena. Nikkilän kartanolla mainitaan vuonna 1777 olevan kuusi torppaa⁶⁸.

62 Hemma och Ute 11/1913:154–155, Nyberg & Åkerblom 1950:234.

63 Jutikkala & Nikander 1939:494–496, Rantanen & Kuvaja 1994a:226–227.

64 Nyberg & Åkerblom 1950:234.

65 Sipoon ruotsalaisen seurakunnan arkisto, Digihakemisto.

66 Rantanen & Kuvaja 1994b:180.

67 Westermark 1767–1768.

68 Jutikkala & Nikander 1939:494–496, Rantanen & Kuvaja 1994a:226–227.

1768

- Asuinpiha
- Talouspiha
- Apurakennukset

Kartanoalue koostuu kolmesta toiminnallisesta kokonaisuudesta, jotka ovat asuinpiha, talouspiha sekä apurakennukset.

Kartanon välittömässä pihapiirissä on kahdeksan rakennusta, joista neljä on asuinpihalla ja neljä talouspihalla. Asuinpihalla on myös kellari tai kellarin jäännös. Pihapiirin itäpuolella tien varressa sijaitsee kolme apurakennusta.

Asuinpiha on suorakulmion muotoinen. Pihaa rajaavat idässä kartanon päärakennus ja lännessä sivurakennus, jotka ovat samansuuntaisia. Pihan länsipuolella on maustekasvitarha (kryddgård), jonka eteläreunalla sijaitsee aitta tai asuinrakennus. Pihan eteläosassa ovat kellari tai kellarin jäännös (ei

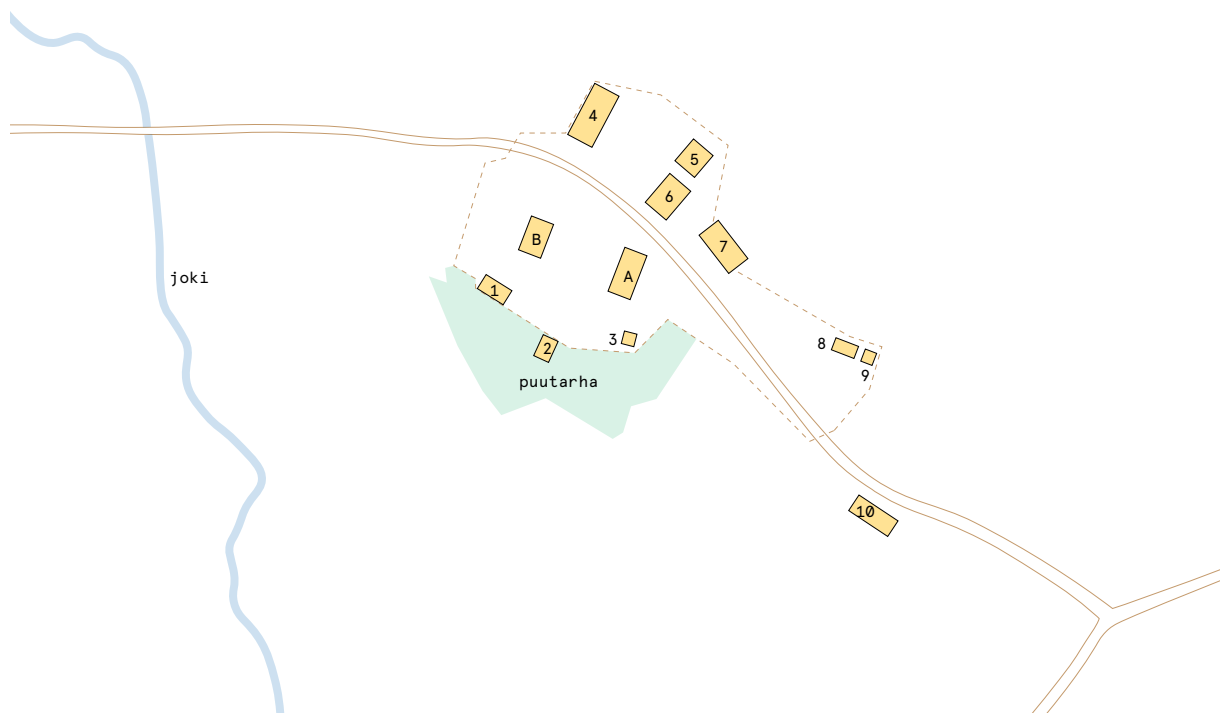
merkintää) sekä huvimaja. Puutarhaan, aitan tai asuinrakennuksen eteläpuolelle, on mahdollisesti merkitty lehti- tai syreenimaja. Asuinpihan erottaa talouspihasta sen pohjoispuolitse kulkeva tie.

Talouspiha (ladugård tai navettapiha) on asuinpihan rakennuksia vapaammin sijoiteltujen talousrakennusten muodostama kokonaisuus. Talouspihan itä- ja koillispuolella on suuri Byberget-kallio, pohjois- ja länsipuolella viljelysmaita.

Apurakennukset sijaitsevat tien molemmin puolin sivussa asuin- ja talouspihasta. Rakennukset ovat mahdollisesti toimineet esimerkiksi varasto- tai asuinrakennuksina.

KAAVIO RAKENNUSKANNASTA VUONNA 1768

 Rakennettu 1768 mennessä

- A** Päärakennus
- B** Sivurakennus
- 1** Aitta tai asuinrakennus
- 2** Kellari tai kellarin jäännös*
- 3** Huvimaja
- 4** Talousrakennus
- 5** Talousrakennus
- 6** Talousrakennus
- 7** Talousrakennus
- 8** Asuin- tai talousrakennus
- 9** Talousrakennus
- 10** Talousrakennus

* Kellarin sijainti on asemoitu karttaan Senaatin kartan sijaan nykytilaista rinnevarjostekuvaa apuna käyttäen.

3.2 Rakennuskanta 1800-luvulla

Uuden päärakennuksen rakentamisen jälkeen 1700-luvun lopussa ja 1800-luvun alussa kartano eli kasvun aikakautta. Vuonna 1831 päärakennuksessa mainitaan olevan kuusi huonetta keittiöineen ja eteisineen, ja sivurakennuksessa kuusi huonetta⁶⁹. Pää- ja sivurakennus olivat saaneet pitkälti nykyistä vastaavan hahmon.

Sipoon ruotsalaisen seurakunnan kirkonkirjoista⁷⁰ vuosilta 1800–1878 selviää paitsi Nikkilän kartanossa ja sen mailla asuneiden henkilöiden nimet, osin myös heidän toimenkuvansa. Toimenkuvista voi tehdä joitakin päätelmiä kartanon toiminnoista sekä rakennusten mahdollisista käyttötarkoituksista, sillä esimerkiksi kartanossa toimineilla suutarilla ja sepällä on täytynyt olla jonkinlaiset työtilat. Kartanon mailla on isäntäväen ohella asunut muun muassa vouti (tilanhoitaja), hänen alaisinaan toiminut renkivouti sekä suuri joukko renkivoudin alaisina toiminutta palvelusväkeä, renkejä, piikoja, muonatorppareita ja torppareita. Tarvittavan työväestön suurehko määrä kertoo tilan maa- ja metsätalouteen liittyvästä huomattavasta työmäärästä.

Työväestöllä on myös täytynyt olla pihapiirissä jonkinlaisia asuinrakennuksia, sillä varsinaisessa kartanorakennuksessa on todennäköisesti asunut isäntäväen lisäksi korkeintaan sisäpalvelijattaria. Sivurakennuksen lisäksi yksi näistä työväen asuinrakennuksista on sijainnut sivurakennuksen pohjoispuolella. Torpparit ovat asuneet torpissa, jotka ovat sijainneet kauempana kartanon pihapiiristä. Nikkilän kartanolla mainitaan vuonna 1800 olleen kuusi, vuonna 1836 kahdeksan ja vuonna 1866 seitsemän torppaa⁷¹. Torppareilla on lisäksi ollut omia renkejä ja piikoja.

Erikoisempiin kartanolla työskennelleisiin henkilöihin kuuluivat puutarhamestari, joka mainitaan 1820–1830-luvuilla, sekä kartanon suutari, kartanon seppä ja muurari. Henkilökunnan johtohahmoilla tai erikoisosaamista vaativissa

ammattissa toimineilla henkilöillä on usein ollut kartanon mailla asunut perhe ja siten mahdollisesti oma asuinrakennuksensa. Esimerkiksi kartanon puutarhamestarilla on ollut useita lapsia.

Maininta puutarhamestarista sopii hyvin yhteen vuoden 1873 Senaatinkartaston puutarhamerkinnän sekä 1800-lukulaisen kartanoihanteen kanssa. 1800-luvulla suomalaiset kartanomiljööt saivat lisää vapaa-ajanviettoon ja edustamiseen liittyviä rooleja. Tieto sepästä sopii yhteen talouspihan pohjoisosassa sijaitsevan rakennuksen nykyisen nimityksen kanssa. Seppä on kuitenkin toiminut tässä entisessä tallirakennuksessa ainoastaan jonkin aikaa 1960-luvun lopulla; tätä ennen sepän paja sijaitsi tarkasteltavan kartanoalueen ulkopuolella, sen luoteispuolella, Norrskogenin kaakkoisosassa⁷². Muurarin tarve kertoo kartanon aktiivisesta rakentamisvaiheesta.

Vuoden 1873 Senaatinkartastosta⁷³ Nikkilän kartanosta välittyy kuva kehittyneenä ja vaurastuneena kartanona, sillä kartanon pihapiirissä ja sen ympäristössä sijaitsevien rakennusten lukumäärä on vuoden 1767 isojakokartassa kuvattuun tilanteeseen nähden kasvanut. Perinteisten, muun muassa maa- ja metsätalouteen ja sotilasuriin liittyvien, tulonlähteiden lisäksi toimeentuloa tuo nyt Otto Casimir Theodor Nassokinin lääkärin⁷⁴ toimi.

Talouspihan rakennuskantaa, kuten eläinsuojia, on uusittu ja pihapiirin eteläosaan, peltoalueen laitaan sijoittuu nyt korostetusti merkitty puutarha. Toiminnallisesti toisistaan eroteltua asuin- ja talouspihaa on havainnollistettu rakennusten värimerkinnöin.

Rakennukset ja puutarha muodostavat selvästi rajatun pihapiirin. Idässä pihapiiriä rajaavat rakennukset molemmin puolin tietä. Toinen rakennuksista on makasiinirakennus ja toinen todennäköisesti maakellari, joka niin ikään on nykyisin olemassa. Pihapiirin pohjoisreunallakin vaikuttaisi nyt olevan pihapiiriä rajaava

69 Rantanen & Kuvaja 1994a:226.

70 Sipoon ruotsalaisen seurakunnan arkisto, Digihakemisto.

71 Jutikkala & Nikander 1939:494–496, Rantanen & Kuvaja 1994a:226–227.

72 Hougberg 2022; Westermarck 2022.

73 Senaatinkartasto 1873. Digihakemisto.

74 Ylioppilasmatrikkeli, 16352.

talousrakennus. Kyseessä ei kuitenkaan välttämättä vielä ole nykyinen pajarakennus, entinen talli, sillä rakennuksen sijainti kartalla on väärä. Kartanon sivurakennuksen takana sijaitsevat kaksi pientä rakennusta ovat mahdollisesti aittoja, sillä paikalla on nykyisinkin yksi aitta ja ulkokäymälän hirsirunko ilman kattoa.

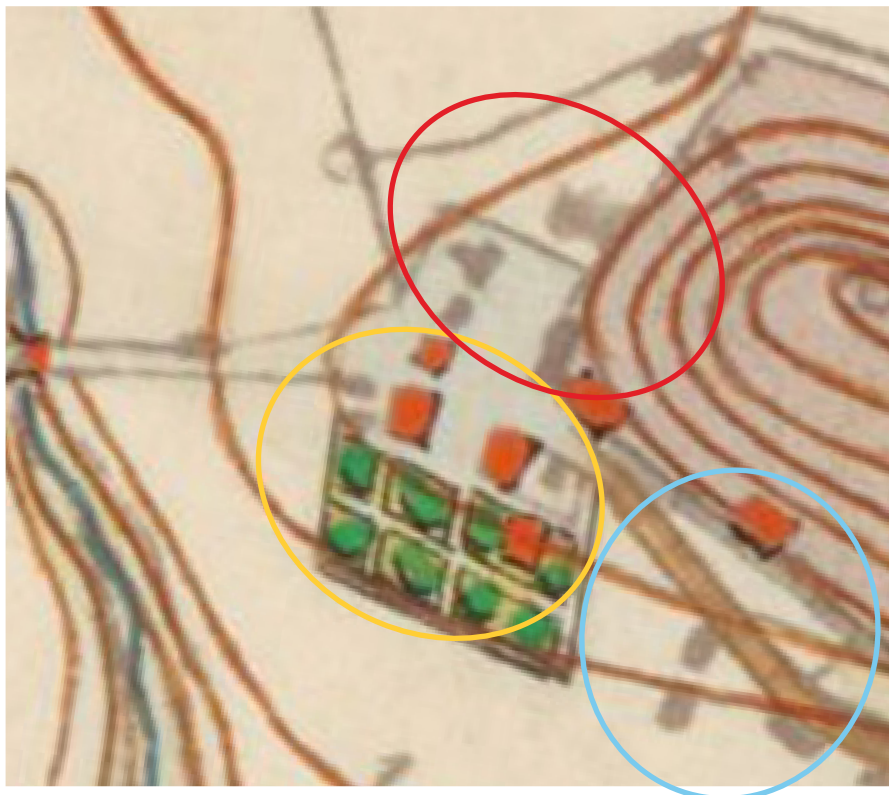
Kartanon puutarha on kartalla jaettu kuuteen suorakulmion muotoiseen osaan. Suorakulmioista kaksi pienintä ovat lähes neliön muotoisia ja sijaitsevat lännessä, siitä itään sijoittuvat keskikokoiset suorakulmiot ja idässä suurimmat suorakulmiot. Koillisessa suorakulmiossa on rakennus, joka voisi sijaintinsa perusteella olla huvimaja, mutta karttamerkintä on kooltaan varsin suuri. Lähes symmetrinen, neliöiden muotoisiin istutusalueisiin ja istutusalueiden välissä kulkeviin polkuihin perustuva puutarha muistuttaa rakenteeltaan italialaista renessanssipuutarhaa.

Rakennettu alue laajenee ympäristöön tien varteen pellon reunalle. Peltojen halki kulkevan Kvarnrännan-puron (Myllyoja) päälle on merkitty silta, jolla on ollut mylly⁷⁵. Pihapiirin ja sillan välissä on mahdollisesti heinälato.

Asuinpihan ulkopuolelle jää yksi asuinrakennus. Bybergeretin luoteisrinteellä on kaksi rakennusta, joista ilmeisesti ainakin toinen on ollut (jää)-kellari; kellarin perusta on edelleen paikalla.

↑ Nikkilän kartanon asuinpiha vuonna 1909. 1700-luvun päärakennus, 1800-luvun asuinkäytössä ja meijerinä toiminut rakennus ja 1700-luvun sivurakennus. Kuva: Sibbo hembygdsförening rf.

⁷⁵ Hougberg 2022.

1873

- Asuinpiha
- Talouspiha
- Apurakennukset

Reilussa sadassa vuodessa kartanoalueen rakennusten lukumäärä on tuplaantunut ja sen toiminnot ovat monipuolistuneet.

Välittömässä pihapiirissä on kaksitoista rakennusta, joista seitsemän sijaitsee asuinpihassa ja viisi talouspihassa. Pihapiirin lähistöllä on yhdeksän rakennusta.

Asuinpihan muoto on säilynyt ennallaan. Puutarhassa sijaitseva vanha huvimaja on ilmeisesti korvattu uudella rakennuksella 1800-luvun aikana, ja sivurakennuksen länsipuolelle on rakennettu kaksi aittaa. Sivurakennuksen pohjoispuolelle tien varteen on rakennettu uusi asuinrakennus, jossa toimii myöhemmin myös meijeri. Päärakennuksen länsipuolelle rakennetaan maakellari.

Etelässä sijaitseva puutarha on saanut

aiempaa jäsennellymmän muodon.

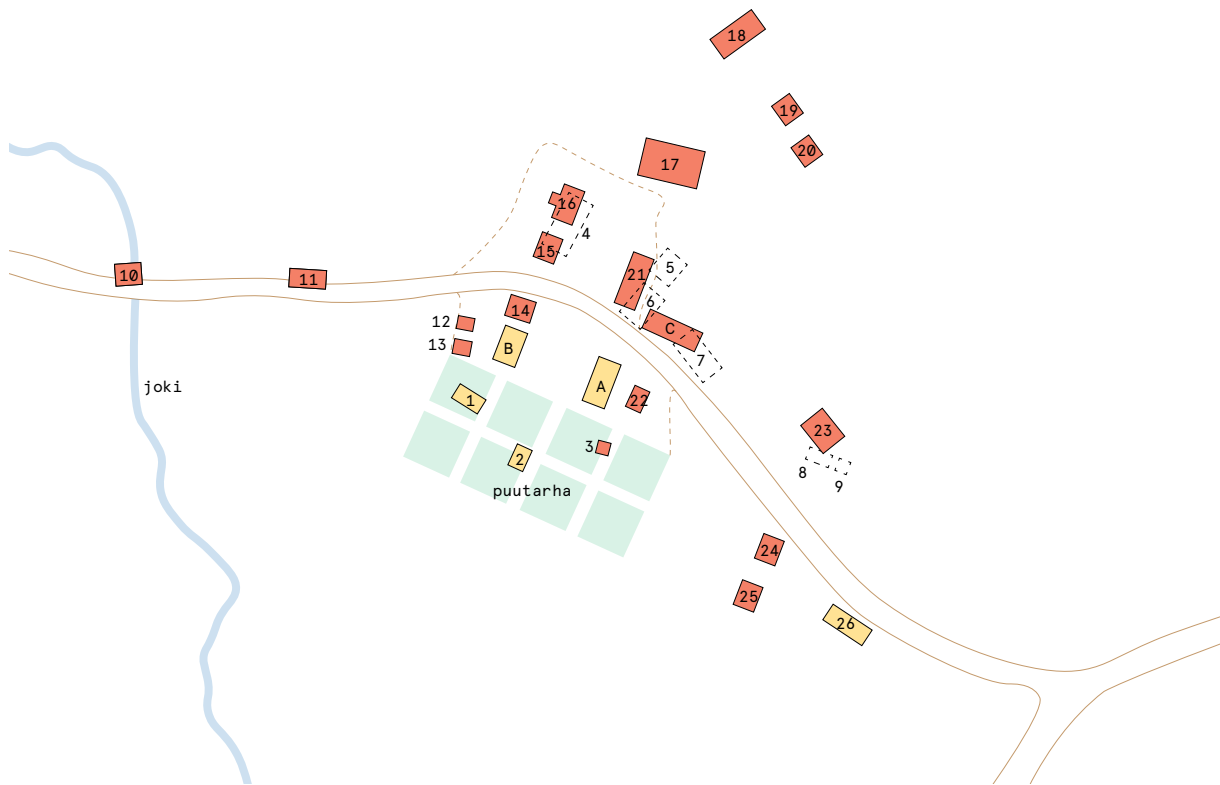
Kartassa kuvatun puutarhajäsentelyn toteutuneisuuden aste jää tosin epäselväksi.

Talouspihan 1700-luvun rakennukset pitkälti korvautuvat uusilla rakennuksilla. Talouspiha laajenee pohjoiseen ja läheisen kallion kupeeseen rakennetaan talousrakennuksia, joista yksi on mahdollisesti jääkellari. Kartanon länsipuolelle joen päälle rakennetaan mylly. Talouspihan itäreunalle tien on viimeistään 1800-luvun alussa rakennettu nykyinen makasiini.

Pihan itäpuolella kaksi pientä apurakennusta puretaan ja niiden paikalle rakennetaan asuinrakennus, joka on mahdollisesti mäkitupa tai torppa. Tien eteläpuolelle rakennetaan kaksi uutta apurakennusta.

KAAVIO RAKENNUSKANNASTA VUONNA 1873 JA MUUTOKSISTA VUODEN 1768 JÄLKEEN

- Rakennettu 1768 mennessä
- Rakennettu 1873 mennessä
- Purettu 1873 mennessä

1873 MENNESSÄ PURETUT RAKENNUKSET

A Päärakennus	16 Talousrakennus	1 Aitta tai asuinrakennus
B Sivurakennus	17 Mahdollisesti tallirakennus	4 Talousrakennus
C Makasiini	18 Talousrakennus	5 Talousrakennus
2 Kellari tai kellarin jäännös	19 (Jää)kellari	6 Talousrakennus
3 Huvimaja, uusittu 1800-luvulla	20 Talousrakennus	7 Talousrakennus
10 Mylly	21 Talousrakennus	8 Talousrakennus
11 Heinälato (oletettu)	22 Maakellari	9 Talousrakennus
12 Aitta	23 Asuinrakennus	
13 Ulkokäymälä	24 Talousrakennus	
14 Asuinrakennus, myöhemmin meijeri	25 Talousrakennus	
15 Talousrakennus	26 Talousrakennus	

3.3 Rakennuskanta 1900-luvulla

← Kartanon päärakennuksen kulma (etualalla oikealla), kartanon sivurakennus (vasemmalla) sekä kaksi myöhemmin purettua rakennusta (meijeri ja navetta). Tässä vaiheessa navetta on vielä uusi. Sivurakennuksessa ja meijerissä on pärekatot. Kuva vuodelta 1937–1939. Kuva: Museovirasto, Finna.

1900-luvun alussa Nikkilän kartano siirtyi Nassokinin suvulta Hougbergin suvulle. Nikkilän kartanolla oli vuonna 1900 yhdeksän torppaa – torppien määrä on huipussaan⁷⁶. Myöhemmin 1900-luvun aikana torpparit lunastivat kartanon maita itselleen⁷⁷.

1900-luvun alun kartoissa kartanon asuinpiha ja talouspiha ovat vuoden 1873 karttaa selvemmin toisistaan erillään. Mahdollisesti talouspihaa siirrettiin tuolloin pohjoisemmaksi. Talouspihalle rakennettiin 1900-luvun alussa, luultavasti 1910-luvulla, aiempaa suurempi navetta. Se aloitti kehityskulun yhä suurempimittakaavaiseen rakentamiseen talouspihalla.

Vuoden 1938 ilmakuvassa⁷⁸ välittyy kuva kukoistavasta, omavaraisesta kartanosta suurine talousrakennuksineen. Kartanon piha-alueen läpi kulkee aiempien vuosisatojen tapaan tie, joka jakaa sen kahteen osaan, asuinpihaan ja talouspihaan. Asuinpihan osalta rakennuskanta vastaa läheisesti 60 vuoden takaista tilannetta 1800-luvun lopulla. Sen sijaan talouspiha on kokenut lähes täydellisen uudistumisen. Uudisrakennukset muodostavat kookkaan, säännönmukaisesti jäsennellyn ja suurista

rakennuksista koostuvan talouspihan. Tiedossa on, että lounaan puolella talouspihaa rajaava rakennus on uusi navetta ja pohjoisessa talli, nykyinen paja⁷⁹. Uuden navetan pohjoispuolella on vanhan riihen ja vaunuvajan sisältänyt rakennus⁸⁰. Koillisen puolella oleva pitkä rakennus on vanha navetta. Talouspihaa on kehitetty etenkin eläintenhoidon tarpeisiin.

Makasiinirakennus sijaitsee paikallaan pihapiirin halkaisevan tien koillispuolella, mutta sen yhteydessä on nyt kaksi talousrakennusta. Rakennuksen pohjoispuolella sijaitsevasta talousrakennuksesta, ilmeisesti jääkellarista, on säilynyt tähän päivään saakka kivirakenne. Lisäksi heti pihapiirin ulkopuolella, lännessä, on yksi talousrakennus, mahdollisesti kuivaamo, ja tien varressa idässä on yksi asuinrakennus. Kartanon lähipelloilla on näiden lisäksi muita heinälato- ja varastorakennuksia kun rakennuskanta on laajentunut entisestään ympäristöön.

Kartanon puutarha jakautuu selvästi avoimeen ja puustoiseen osaan. Kartanon päärakennuksen ja sivurakennuksen välillä on polku, jonka molemmat puolet ovat vanhoissa valokuvissa istutettuina.

Kartoista ja ilmakuvista muodostuvaa kuvaa suuresta maatilasta tukevat kirjalliset lähteet. Vuonna 1931 Nikkilän kartanon kokonaispinta-alaksi

⁷⁶ Jutikkala & Nikander 1939:494–496, Rantanen & Kuvaja 1994a:226–227. Torppien nimet eri aikoina olivat Smeds, Heikas, Wävars, Dalas, Gräs, Hög, Olas, Nytorp, Heikas, Råks, Krog, Norr, Nyåkers, Lugnnäs ja Mäsabacka.

⁷⁷ Hufvudstadsbladet 29.3.1939, N:o 85, s. 4.

⁷⁸ Paikkatietoikkuna.

⁷⁹ Virtanen 1998.

⁸⁰ Hougberg 2022.

mainitaan 687,61 hehtaaria. Peltoa mainitaan olleen 124,42 hehtaaria, metsämaata 533,15 hehtaaria, joutomaata 29,04 hehtaaria ja puutarhaa yksi hehtaari. Pelloilla mainitaan vuonna 1929 kasvatetun heinää, kauraa, ruista, vehnää, perunaa, ohraa, vihantarehua ja hernettä. Osa pelloista on tuolloin ollut kesantona ja osa laitumena. Peltomaan kuvataan olevan epätasaista savi- ja savimultamaata, josta pieni osa on salaojitettua. Lehmiä mainitaan vuonna 1931 olleen 50, muina kotieläiminä mainitaan siat ja kanat.

Maatilan päätulojen mainitaan kertyvän viljasta, maidosta ja lihasta, jotka myydään Helsinkiin. Lisäksi tuloja saadaan suunnitelmallisesta metsänhoidosta – hoidetusta ja ojitetusta sekametsästä hakataan joka toinen vuosi yksi metsälohko. Tilalla mainitaan

olevan sähkövalo ja -voima vuonna 1931.⁸¹

1900-luvun aikana kartanon maita myytiin, muun muassa torppareille, Sipoon kunnalle ja Helsingin kaupungille. Vuonna 1939 Nikkilän kartanon maiden kokonaispinta-alaksi mainitaan 686 hehtaaria, josta peltoa oli 105 hehtaaria. Tuolloin tilalla on 12 hevosta ja 35 lehmää.⁸² Laajimmillaan kartanon maiden mainitaan olleen 1 200 hehtaaria⁸³. Tila oli täten 1930-luvulla pinta-alaltaan enää vain noin puolet siitä mitä se on suurimmillaan ollut.

81 Brander et al. 1931:1206–1207.

82 Jutikkala & Nikander 1939:494–496.

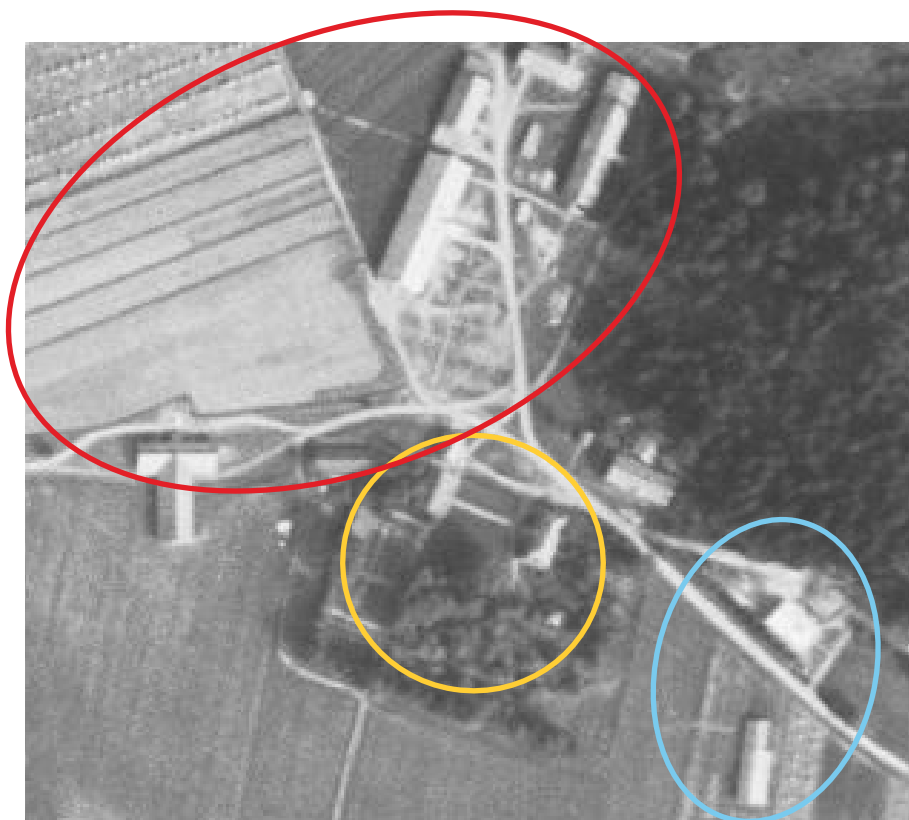
83 Enbom et al. 2005:52.

↑ Nikkilän kartano vuonna 1909. Vasemmalla uusittu talouspiha, jossa talli, navetta sekä vaunuvajan ja riihen sisältänyt rakennus, kuvan keskellä makasiinirakennus ja oikealla asuinpiha, jossa maakellari, päärakennus, meijerinä toiminut rakennus, kartanon sivurakennus sekä jokin muu rakennus tai mahdollisesti kaksi aittaa. Kuva: Sibbo hembygdsförening rf.

← 1900-luvulla rakennettu navettarakennus, joka poltettiin palokunnan harjoitustyönä vuonna 1998. Kuva: Sjöholm 1987.

1938

- Asuinpiha
- Talouspiha
- Apurakennukset

Kartanoalueen elinkeinotoiminta kukoistaa, ja kartano saavuttaa rakennusten mittakaavalla tarkastellen suurimman laajuutensa vuoteen 1938 mennessä. Rakennuskantaa uusitaan.

Välittömässä pihapiirissä on ainakin kolmetoista rakennusta tai rakennetta, joista kuusi lukeutuu asuinpihaan. Talouspihassa on ainakin seitsemän rakennusta sekä mahdollisesti kolme pienempää rakennetta. Pihapiirin lähistöllä on neljä apurakennusta.

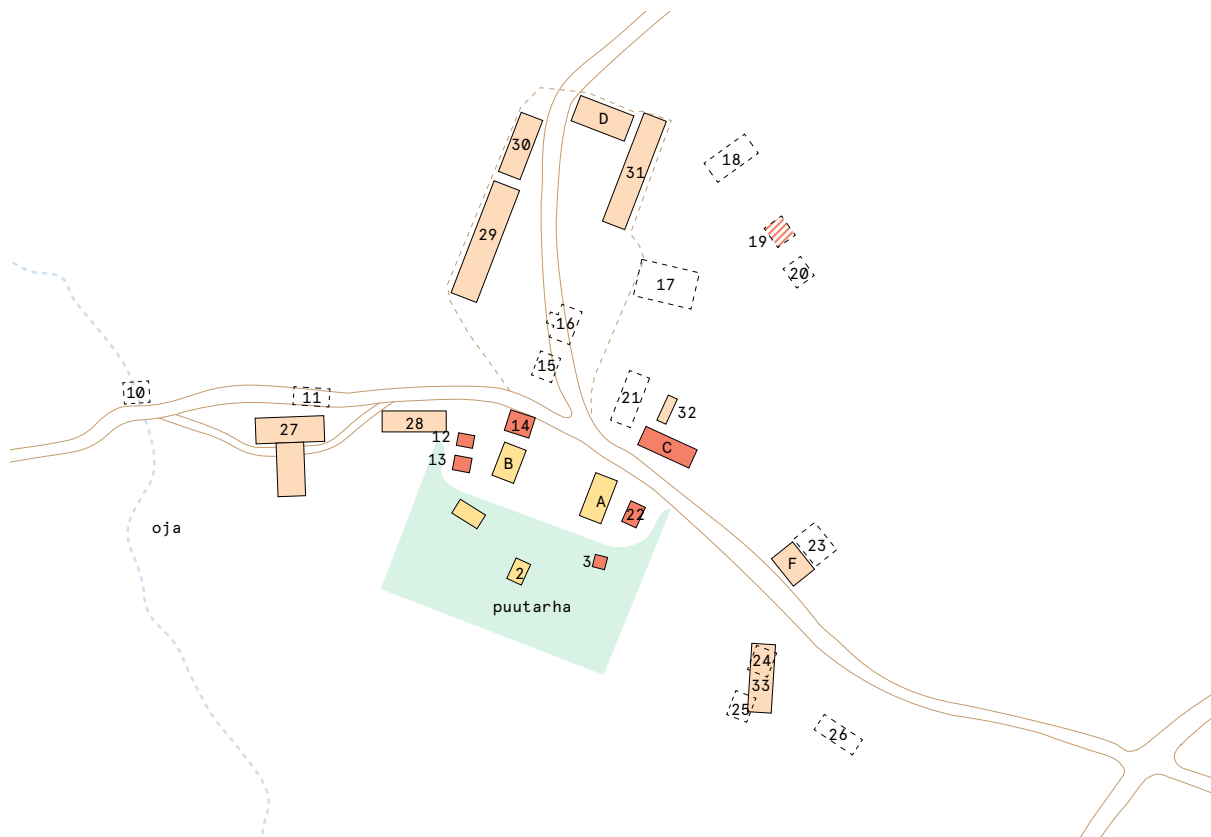
Asuinpiha säilyy säännönmukaisena. Pihalta ei pureta rakennuksia eikä uusia rakennuksia rakenneta. Puutarha pihan eteläpuolella on osin metsittynyt.

Talouspihan toiminnot laajenevat tien varteen,

sillä kartanon länsipuolelle rakennetaan riihi sekä suuri talousrakennus. Talouspiha itsessään laajenee voimakkaasti ja siirtyy kohti pohjoista, kauemmas kartanon asuinpihasta. Suurin osa talouspihan rakennuksista puretaan, ja tilalle rakennetaan uusia, huomattavasti aiempaa suurempia talousrakennuksia. Talouspihan merkittävimmät rakennukset ovat nyt kaksi navettaa, riihi ja vaunuvaja sekä talli.

Apurakennusten yhteydessä oleva asuinrakennus puretaan ja tilalle rakennetaan uusi asuin- ja saunarakennus lähemmäs tietä. Tien eteläpuolella olevat talousrakennukset puretaan ja niiden tilalle rakennetaan suurempi talousrakennus, riihi.

KAAVIO RAKENNUSKANNASTA VUONNA 1938 JA MUUTOKSISTA VUODEN 1873 JÄLKEEN

 Rakennettu 1768 mennessä	 Rakennettu 1873 mennessä	 Rakennettu 1938 mennessä
 Purettu 1874-1938	 Rakennettu 1873 mennessä, purettu, jäänteitä säilynyt	

RAKENNUSKANTA

A Päärakennus	14 Asuinrakennus, myöhemmin meijeri
B Sivurakennus	22 Maakellari
C Makasiini	27 Uusi riihi
D Talli, nykyinen pajarakennus, 1912 mennessä	28 Liiteri, 1912 mennessä
F Asuin- ja saunarakennus	29 Uusi navetta
2 Kellari tai kellarin jäännös	30 Riihi ja vaunuvaaja, 1912 mennessä
3 Huvimaja	31 Navetta, 1912 mennessä
12 Aitta	32 Jääkellari
13 Ulkokäymälä	33 Talousrakennus, riihi (ei kuulunut kartanolle)

PURETUT RAKENNUKSET

10 Mylly, purettu 1938 mennessä	
11 Heinälato (oletettu), purettu 1938 mennessä	
15 Talousrakennus	purettu 1912 mennessä
16 Talousrakennus	
17 Talousrakennus	
18 Talousrakennus	
19 (Jää)kellari	
20 Talousrakennus	purettu 1912 mennessä, rakennuksen 21 paikalla mahdollisesti luhtiaitta
21 Talousrakennus	
23 Asuinrakennus	
24 Talousrakennus	
25 Talousrakennus	
26 Talousrakennus	

↑ Nikkilän kartanon päärakennus vuonna 1930. Kuvan vasemmassa laidassa on makasiinirakennus ja oikeassa laidassa huvimaja. Rakennuksissa on pärekatot. Päärakennuksen ja sivurakennuksen välillä on polku, jonka reunoilla on istutuksia. Päärakennuksen edustalla ja asuinpihan pohjoislaidalla on pensasaitaa. Kuva: Sibbo hembygdsförening rf.

1900-LUVUN LOPPUPUOLEN MUUTOKSET

1900-luvun aikana kartanon toiminta muutti luonnettaan. Esimerkiksi vuonna 1940 kartanon alueella mainitaan olleen Nassokinin lastenkoti (Nassokins barnhem), mutta rakennus paloi vuonna 1947 ja lastenkoti muutti Gesterby:hyn.⁸⁴ Lastenkoti toimi Olga Nassokinin (1847–1924) testamenttaamassa Berga-nimisessä huvilassa.

Hiljalleen vuosisadan toisen puoliskon aikana kartanoalueen rakennuskanta supistui. Talouspihan suljettu muoto katosi jo 1900-luvun puoliväliin mennessä kun vanha navettarakennus purettiin pihan itälaidalta uuden navettarakennuksen valmistuttua. Myös asuinpihalta purettiin 1800-luvun asuin- ja meijerirakennus sivurakennuksen vierestä.

Kun kartanon maat myytiin kunnalle 1960-luvulla ja tilan toiminta lakkasi, ei se kuitenkaan välittömästi vaikuttanut kartanon pihapiirien rakennuskantaan. Vaikutukset alkavat näkyä vuoden

1978 peruskartassa⁸⁵, jossa eteläisen pihapiirin länsipuolelle sijoittunut talousrakennus, kuivaamo, on hävinnyt. Pohjoisesta pihapiiristä on purettu yksi rakennus. Kartanon maiden myymisen vaikutus on nyt nähtävissä talouspihan surkastumisena. Samansuuntaisen kehitys jatkui tämän jälkeen.

Vuoden 1991 peruskartassa⁸⁶ tien koillispuolella sijaitsevan makasiinin länsipuolella sijainnut luhtiaitta on siirretty asuinpihan perälle. Pohjoisessa pihapiirissä on kaksi rakennusta, joista toinen, navetta, on vuoden 1999 ilmakuvassa kadonnut. Huonokuntoinen, 1930-luvulla rakennettu navettarakennus päätettiin sille asetetun toimenpidekiellon päätyttyä vuonna 1997 kunnanhallituksen päätöksellä purkaa ja se poltettiin palokunnan harjoitustyönä huhtikuussa 1998⁸⁷. Tämän jälkeen muutoksia on ollut vain vähän.

⁸⁴ Blomberg 2021.

⁸⁵ Vanhat painetut kartat, Maanmittauslaitos.

⁸⁶ Vanhat painetut kartat, Maanmittauslaitos.

⁸⁷ Arohonka 2022.

1952

1969

1978

1991

↑ Nikkilän kartano vuosien 1952 (ylhäällä vasemmalla), 1969 (ylhäällä oikealla), 1978 (alhaalla vasemmalla) ja 1991 (alhaalla oikealla) peruskartoilla. Karttalähde: Maanmittauslaitos.

3.4 Rakennuskanta 2000-luvulla

Nikkilän kartano on 2020-luvulle tultaessa kutistunut noin hehtaarin kokoiseksi asuinpihaksi. Kartanolla ei ole enää maa- tai metsätalouteen liittyvää toimintaa. Asuinpihassa on kaksi 1700-luvun asuinrakennusta, joista itäinen on kartanon vanha päärakennus ja läntinen, aiempi palvelusväen asuintalo ja leivintupa, on kartanon omistajan nykyinen asuinrakennus. Talouspihassa on yksi 1900-luvun alun hirsirakenteinen varastorakennus, entinen paja ja talli. Tien koillispuolella sijaitseva, makasiiniksi kutsuttu 1700-luvun lopun tai 1800-luvun alun talousrakennus on yhä paikoillaan. Aidatun pihapiirin ulkopuolella, idässä, on yksi hylätty asuin- ja saunarakennus ja yksi talousrakennus 1900-luvulta. Kartanon asuinpihan eteläpuolella sijainnut puutarha on ollut vuosikymmenten ajan hoitamatta ja metsittynyt. Mäeltä kartanon puutarhasta auennut viljelysmaisema on siten sulkeutunut.

Asuinpihassa on myös kaksikerroksinen luhtiaitta ja nykyisen asuinrakennuksen takana kaksi pientä hirsirakenteista aittarakennusta, jotka eivät näy ilmakuvassa. Toinen aitoista on edelleen käyttökuntoinen ja toinen, ulkokäymälä, on sortunut.

3.5 Pihapiirit ja kylämaisema

Kartanon pihapiiri on ainakin 1700-luvun jälkipuolelta lähtien muodostunut eteläisestä asuinpihasta ja pohjoisesta talouspihasta, sekä näiden ulkopuolelle jäävistä muutamista apurakennuksista. 1900-luvun ensimmäisellä puoliskolla käyttötarkoituksen mukaan jaoteltujen pihojen tilallinen erottelu muuttui yhä selkeämmäksi kun talouspiha siirtyi pohjoisemmaksi ja tuotantorakennusten koko kasvoi. 1900-luvun jälkipuoliskolla kartanon talouspihan rakennukset on kuitenkin yhtä lukuun ottamatta purettu kartanon luovuttua maistaan. Samalla talouspihan luonne on kadonnut. Asuinpiha vastakkaisine asuinrakennuksineen sen sijaan on säilyttänyt pihapiirimäisen luonteensa varsin hyvin. Pihapiiriä rajaavat etelässä luhtiaitta ja kartanon puutarhan villiintynyt puutarha.

KADONNEET RAKENNUKSET

Kartanon pihapiiriin lukeutuu olemassa olevien rakennusten lisäksi useita jäänteitä jo puretuista rakennuksista. Kartanoaluetta reunustavan mäen, Bybergetin, rinteessä on (jää)kellarinjäännös sekä maakuoppia.⁸⁸ Kellari on kaivettu pohjoisrinteeseen ja sen oviaukko on pohjoisen suuntaan, mikä olisi ollut jääkellarille tyypillistä. Bybergetiltä löytyy myös pienehkö kivilouhos, josta on todennäköisesti louhittu kiviä kartanoalueen rakennusten perustuksiin. Kivilouhoksessa on nähtävissä porausjälkiä.

Pajarakennuksen kaakkoispuoleisessa metsikössä on jäänteitä kivijalasta. Kivet ovat melko suuria kylmäladottuja lohkareita. Rakenne on mahdollisesti aiemman navetan kivijalkaa. Sen kaakkoispuolella on vielä toinen maan peittämä kivrakenne pienemmistä ladotuista kivistä, mutta se saattaa olla vain kasa rakennusmateriaalia. Pajan lounaispuolella sijainneen navetan perustus näkyy maastossa kohoumana.

Makasiinirakennuksen pohjoispuolella on jääkellarin luonnonkiviperustus noin

kahden metrin päässä seinästä. Perustuksen päällä on sortuneita, puisia palkkirakenteita.

Kartanon sivurakennuksen pohjoispuolella on säilynyt vanhan meijerirakennuksen perustusta. Päärakennuksen takana on vanha maakellari, jonne on rakennettu massiivinen tiilipiippu. Päärakennuksen pihapiiriin kuulunut huvimaja päärakennuksen kaakkoispuolella on sortunut, mutta jäljellä on perustuksia ja puurakenteita. Mäellä sijaitsevalta huvimajalta on aikanaan ollut näkymä etelään.

Pää- ja sivurakennuksen välisen pihapiirin eteläreunassa⁸⁹, luhtiaitan takana, on säilynyt pyöreä, noin kaksi metriä syvä kylmäladottu luonnonkiviperustus. Perustan päällä on pöydäksi muutettu vanha myllynkivi, joka on perimätiedon perusteella peräisin läheisen puron päällä sijainneesta myllystä. Paikalla on ilmeisesti ollut jonkinlainen kellari.

Pihapiirin eteläreunan metsittyneessä puutarhassa sijaitsee luonnonkivin tuettu itä-länsisuuntainen pengerretty rakenne, joka on oletettavasti vanhaa tien ja puutarhakäytävän pohjaa. Pengerrystä reunustaa suora puurivistö.

KYLÄKUVA JA MAISEMA

Nikkilän kartanon maisemallinen rooli on merkittävimmillään Kartanontien varrella. Kartanorakennusten eteläpuolella sijaitsevan entisen puutarhan topografisen aseman ja puutarhan metsittymisen takia kartanorakennukset eivät kuitenkaan näy etelään kohti Nikkilän keskustaa. Koska kartano sijaitsee jonkin verran syrjässä Nikkilän keskustasta, nykyisillä kartanorakennuksilla ei aikaisemminkaan ole ollut erityisen vahvaa asemaa Nikkilän kylämaisemassa. Useiden talouspihan rakennusten purkamisen sekä ympäristön pusikoitumisen takia kartanomiljöön maisemallinen merkitys on vähentynyt myös lännen puolella sijaitsevilta pelloilta päin tarkasteltuna.

⁸⁸ Koskinen 2021.

⁸⁹ Nyberg & Åkerblom 1950:234.

2022

- Asuinpiha
- Talouspiha
- Apurakennukset

Kartanoalueen asuinpiha on säilyntänyt 1700-lukulaisen hahmonsä, sillä asuinpihan kaksi keskeisintä rakennusta ovat säilyneet. Makasiinin länsipuolella sijainnut aitta on siirretty pihan eteläreunan keskelle 1980-luvulla tai 1990-luvun alussa.

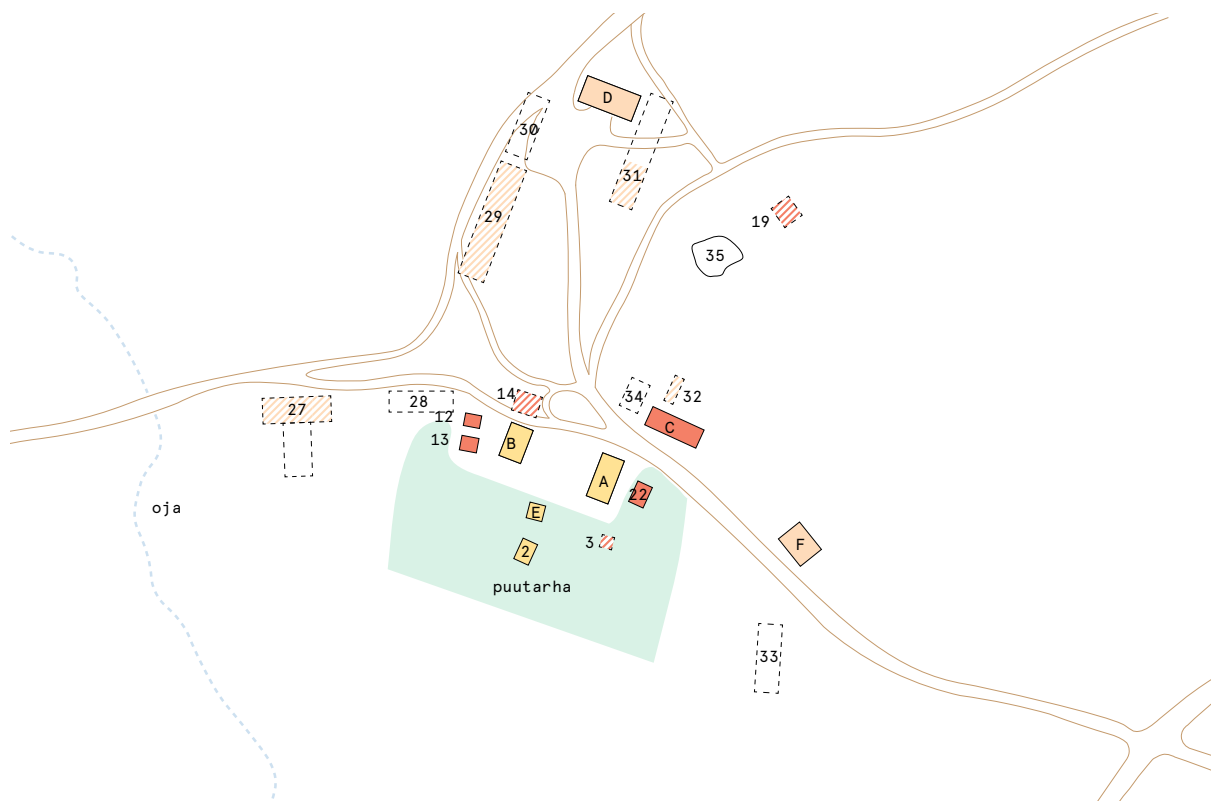
Asuin- ja talousrakennusten välinen hierarkia on säilynyt. Talouspihan rakennuskokonaisuus on kuitenkin kutistunut yhdeksi rakennukseksi. Ainoa

säilynyt rakennus on entinen talli ja paja, joka sijaitsee pihan pohjoisreunassa. Välissä olevat rakennukset on purettu. Makasiini sijaitsee rakennusten purkamisen takia nykyisin irrallaan talouspihan kokonaisuudesta. Talouspihan navetoista, jääkellarista, maakellarista ja riihestä on säilynyt kivijalan jäänteitä.

Apurakennukset on pääosin purettu, ja jäljellä on enää vuoteen 1938 mennessä rakennettu sauna- ja asuinrakennus, joka sijaitsee Kartanontien varressa.

KAAVIO RAKENNUSKANNASTA VUONNA 2022 JA MUUTOKSISTA VUODEN 1938 JÄLKEEN

 Rakennettu 1768 mennessä	 Rakennettu 1873 mennessä	 Rakennettu 1938 mennessä
 Purettu 1939-2022	 Rakennettu 1873 mennessä, purettu, jäänneitä säilynyt	 Rakennettu 1938 mennessä, purettu, jäänneitä säilynyt

RAKENNUSKANTA

- A Päärakennus
- B Sivurakennus
- C Makasiini
- D Paja, entinen talli
- E Luhtiaitta
- F Sauna- ja asuinrakennus
- 12 Aitta
- 13 Entinen ulkokäymälä
- 22 Maakellari

MUUT RAKENTEET

- 2 Kellarin jäännös
- 19 (Jää)kellarin jäännös
- 35 Kivilouhos

PURETUT RAKENNUKSET

- 3 Huvimajan jäänne
- 14 Asuinrakennus ja meijeri, purettu 1952-1969
- 27 Riihen jäänne, rakennus purettu 1969-1978
- 28 Liiteri, purettu 1969-1978
- 29 Navetan jäänne, rakennus purettu 1998
- 30 Vanha riihi ja vaunuvaaja, purettu 1969-1978
- 31 Vanhan navetan jäänne, rakennus purettu 1938-1952
- 32 Jääkellarin jäänne
- 33 Talousrakennus, riihi, ei kuulunut kartanolle, purettu 1978-1991
- 34 Luhtiaitan (E) sijainti noin 1969-1991

4. Rakennuskortit

A Päärakennus	■ Rakennettu 1768 mennessä
B Sivurakennus	■ Rakennettu 1873 mennessä
C Makasiini	■ Rakennettu 1938 mennessä
D Paja, entinen talli	
E Luhtiaitta	
F Entinen sauna- ja asuinrakennus	

Päärakennus

↑ Kartanon päärakennus kuvattuna lännestä. Vasemmalla näkyy makasiinirakennus.

RAKENNUSVUOSI

Ilmeisesti 1760-luvulla

OMISTUSHISTORIA

Valmistumisesta vuoteen 1907 Nassokinin suku, sen jälkeen Hougbergin suku.

LAAJUUSTIEDOT

Kerroksia: 1 ja ullakko

KÄYTTÖHISTORIA

Rakennus on suunniteltu asuinrakennukseksi ja ollut suurimman osan ajastaan siinä käyttötarkoituksessa. Viime vuosikymmeninä rakennus on ollut ilman asukkaita.

SUOJELUTILANNE

Rakennusta ei ole suojeltu. Rakennus on Nikkilän rakennusperintöselvityksessä luokiteltu valtakunnallisesti arvokkaaksi ja arvoluokkaan A historiallinen, rakennushistoriallinen, maisemallinen ja ympäristöllisin sekä esteettisin perustein⁹⁰.

KESKEISET MUUTOSVAIHEET

1700- ja 1800-luvun muutoshistoriaa ei tunneta. Kartanon ullakolle on rakennettu asuinhuoneita 1930-luvulla, jolloin myös pärekatto vaihdettiin tiilikattoon, ullakkokerrokseen lisättiin kaksi kattolyhtyä ja kivijalka betonoitiin ulkopuolelta. Salin lattia uusittiin ja kuisteja uusittiin tai kunnostettiin. Myöhemmin rakennukseen on lisätty kylpyhuone ja keittiökalusteita. Kattoa, ullakkokerroksen ikkunoita ja kuisteja on korjattu 1997⁹¹.

⁹⁰ Savolainen et al. 2020:61.

⁹¹ Virtanen 1998.

ARKKITEHTUURIN LUONNEHDINTA

Päärakennus on tyyliältään perifeeristä tai talonpoikaista rokokoota. Todennäköisesti alkuperäisenä säilynyt hirsirunko on vuorattu punamullalla maalatulla, leveällä, ponttaamattomalla lankulla. Kiinnitykseen käytetyistä vanhoista rautanauloista päätellen julkisivu saattaa olla jopa alkuperäinen tai viimeistään 1800-luvulta. Yksinkertainen ponttaamattomasta laudasta tehty pystylauditus viittaa tyylin puolesta 1700-lukuun.

Rakennuksen länsiseinustalla on kaksi satulakattoista, puurakenteista kuistia. Toinen sijaitsee karoliinisen pohjakaavan mukaisesti rakennuksen keskellä. Toinen, rakennuksen kulmauksessa sijaitseva sisäänkäynti on oletettavasti lisätty myöhemmin. Sen paikalla on vanhoissa valokuviissa vaakalaudoitettu, harjakattoinen umpikuisti. Rakennusvaiheesta säilyneitä alkuperäisiä osia ovat nurkista veistetyt hoikat puupilarit.

Rakennuksessa on kaksi ulko-ovea kuistien yhteydessä. Pääsisäänkäynnin pariovi saattaa olla alkuperäinen, joskin kunnostettu. Ovenssa on vanhat takorautaiset lehtisaranat. Sivusisäänkäynnissä on puurakenteinen peiliövi, joka on uudempi, mahdollisesti 1800-luvun lopulta.

Rakennuksessa on neliön muotoiset ikkunat, jotka on jaettu neljään osaan puisin puittein. Kattoikkunat on jaettu 16 osaan. Ikkunat ovat osittain ulosaukeavia pari-ikkunoita, joissa on eri aikoina kunnostettuja osia. Osassa ikkunoita on sisäänaukeava sisäpuite. Joitain alkuperäisiä osia saattaa olla säilynyt.

Rakennuksen aumattu mansardikatto on tiilenpunaisesta pellistä ja poltetusta savitiilestä. Kattoon liittyy viisi kattolyhtyä. Vesikate on 1900-luvulla uusittu savitiilikate. Kattolyhtyjen sivuissa oleva pellitys, savupiippujen peltiverhous ja muut peltiosat ovat uusittuja. Vanhemmissa valokuviissa kattomateriaalina on päre, joka 1930-luvun valokuviissa vaihdettu tiileen. Katon muodossa on valokuvien perusteella tapahtunut 1930-luvulla muutoksia ainakin pihanpuolen kattolyhdyn kohdalla. Kaksi kattolyhdyistä on tiettävästi 1930-luvulta.

Rakennuksen pohjaratkaisu on karoliininen, viisihuoneista keskeissalittyyppiä. Rakennuksessa mainitaan 1830-luvulla olleen kuusi huonetta keittiöineen ja eteisineen. Nykyisin rakennuksen ensimmäisessä kerroksessa on kolme makuuhuonetta, sali, keittiö, pieni eteinen keittiön yhteydessä, pääeteinen, johon on sijoitettu pesutila ja wc kahteen erilliseen tilaan sekä käytävätila pääeteisestä keittiöön. Ullakolla

on kolme makuuhuonetta, kaksi sivukomeroa, pesutila, kaksi vaatehuonetta ja käytävätila.

SÄILYNEISYYS

Rakennus on säilyttänyt varsin hyvin alkuperäisen ulkoisen hahmonsä. Suurin muutos on tapahtunut rakennuksen kuistissa, jota on muutettu ja sisäänkäynti saattaa ylipäänsä olla myöhemmin lisätty. Rakennuksen detaljit, kuten ikkunat ja ulko-ovet, ovat vanhoja.

Kuistit edustavat tyyllisesti muuta rakennusta myöhempää kerrostumaa. Rakennuksen kantava runko on säilynyt pääasiassa alkuperäisenä.

Pohjakaava on säilynyt lähes alkuperäisenä. Muun muassa aikakaudelle tyypillinen vierekkäisten salien muodostama jatkuva tilasarja on säilynyt ensimmäisen kerroksen saleissa. Uudemmat kerrostumat, kuten pesutilat, keittiö ja sähkövedot, ovat tyylistä päätellen noin 1950-luvulta.

Huoneissa on säilynyt eri tyyliä vanhoja kaakeliuuneja, joista osa saattaa olla alkuperäisiä ja osa viimeistään 1800-luvulta. Sisätiloissa on säilynyt runsaasti myös muita 1800-luvun rakennusosia, kuten sisäovia, listoja ja leveää lattialaudoitusta.

Rakennukseen on tehty pääasiassa ylläpitävää korjausta. Uudet osat, kuten vesikate ja siihen liittyvät rakenteet, on kuitenkin tunnistettavissa nykyaikaisemmista rakennusmateriaaleista. Rakennuksen pintoja on uusittu, ja uusimmat pintamateriaalit ovat oletettavasti 1900-luvun alkupuolelta.

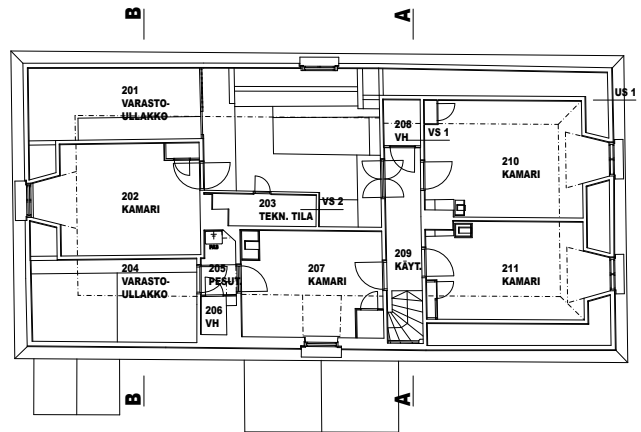
OMINAISPIIRTEET

Nikkilän kartanon päärakennus on pieni ja melko pelkistetty maaseutukartano. Rakennustyyppi edustaa 1700-luvulle ominaista tyyliä mansardikattoineen sekä punamullattuine ja pystylaudoitettuine julkisivuineen. Ikänsä puolesta rakennus on harvinainen.

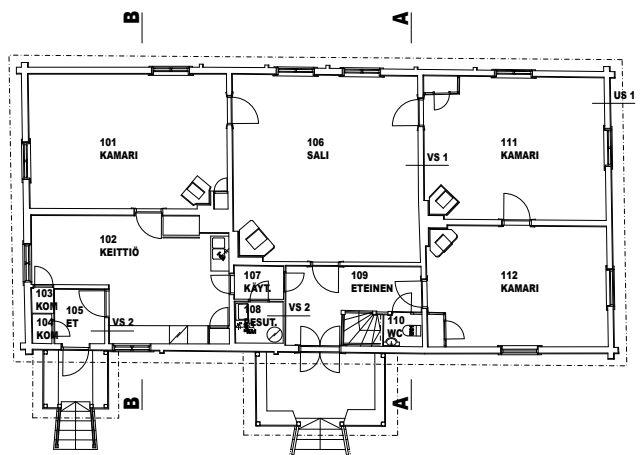
Rakennus on kerroksellinen. Se muodostaa historiallisesti melko eheän kerroksellisen kokonaisuuden 1700-luvulta 1900-luvun alkupuolelle. Rakennuksen huono kunto kuitenkin uhkaa sen säilyneisyyttä.

Kartanossa ja sitä ympäröivässä pihapiirissä apurakennuksineen on säilynyt piirteitä kulttuurihistoriallisesti merkittävästä 1700-luvun kartanomiljööstä. Rakennuksella on arvoa kulttuuri- ja rakennushistoriallisesti sekä kyläkuvallisia arvoja osana Kartanontien maisemaa ja kartanomiljöön pihapiiriä.

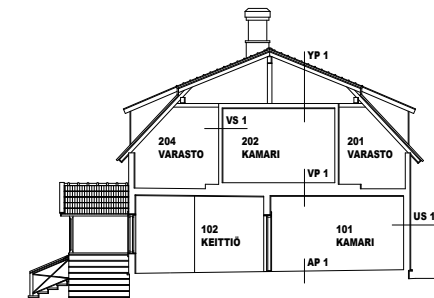
ULLAKON POHJAPIIRUSTUS

1. KERROKSEN POHJAPIIRUSTUS

LEIKKAUS A-A

Pohjakuvat ja leikkaus: Virtanen 1998.

← Päärakennuksen lounaan
puoleinen huone.

←Päärakennuksen koillisen
puoleinen huone.

← Päärakennuksen kaakon
puoleinen huone.

← Päärakennuksen sali.

← Päärakennus kuvattuna etelästä.

← Nikkilän kartanon päärakennus. Kuva on mahdollisesti noin vuodelta 1930. Toinen kuisti on umpinainen.
Kuvälähde: Sibbo hembygdsförening rf.

Sivurakennus

↑ Sivurakennus kuvattuna idästä.

RAKENNUSVUOSI

1700-luvun lopulla⁹²

OMISTUSHISTORIA

Valmistumisesta vuoteen 1907 Nassokinin suku, sen jälkeen Hougbergin suku.

LAAJUUSTIEDOT

Kerroksia: 1

KÄYTTÖHISTORIA

Rakennus on ilmeisesti toiminut leivintupana ja palvelusväen asuintalona. Rakennus on nykyisin asuinkäytössä.

SUOJELUTILANNE

Rakennusta ei ole suojeltu. Rakennus on Nikkilän rakennusperintöselvityksessä luokiteltu valtakunnallisesti arvokkaaksi ja arvoluokkaan A historiallisin, rakennushistoriallisin, maisemallisin ja ympäristöllisin sekä esteettisin perustein⁹³.

KESKEISET MUUTOSVAIHEET

Rakennusta on korjattu 1930-luvulla; tältä ajalta ovat peräisin kahden eteläpäädyn sivukamarin sisätilat. Rakennusta on peruskorjattu 1980-luvulla tai 1990-luvun alussa lukuun ottamatta kahta etelänpuoleista sivukamaria. Tässä yhteydessä seiniä on lisäeristetty sisäpuolelta ja ikkunoita vaihdettu uusiin tehdasvalmisteisiin, alumiiniulkopuitteisiin ikkunoihin. Rakennukseen on toteutettu uudet suihku- ja wc-tilat ja yksi sivukamareista on muutettu keittiöksi. Katto on uusittu äskettäin.

92 Perkkio 1982.

93 Savolainen et al. 2020:61.

ARKKITEHTUURIN LUONNEHDINTA

Harjakattoinen ja pystylaudoitettu, pohjaltaan suorakaiteen muotoinen, hirsirakenteinen sivurakennus on varsin tyyppillinen aikakautensa yksinkertainen asuinrakennus. Rakennuksen kivijalka on jälkikäteen betonoitua luonnonkiveä. Rakennuksessa on pitkänurkkainen, todennäköisesti alkuperäinen hirsikehikko. Hirsirunko on vuorattu leveällä, punamullatulla ponttaamattomalla laudalla, joka saattaa olla osittain alkuperäistä tai viimeistään 1800-luvulta. Ulkoseiniä on tuettu följareilla, jotka ovat vanhoista takorautakiinnikkeistä päätellen 1800-luvulta. Pitkähirsinurkat on suojattu laudoituksella, joka on uusittu muun julkisivun listoituksen tavoin.

Pihan puolella oleva, satulakattoinen, ulkoneva kuisti on kokonaisuudessaan uusittu. Ulko-ovi on lautaverhottu ovi, joka on uusittu

Rakennuksessa on pääosin neliön muotoiset ikkunat, jotka on jaettu neljään osaan puisin puittein. Yksi ikkuna on suorakaiteen muotoinen ja jaettu kuuteen osaan. Ikkunat ovat pääosin uusittuja sisään-ulosaukeavia alumiinisia pari-ikkunoita. Jotkut ikkunat ovat säilyneet puurakenteisina, mutta niitä on kunnostettu eri aikoina, eikä alkuperäisiä osia ole oletettavasti säilynyt. Ulkopuolella ikkunoiden karmien alla näkyy jäljet vanhoista matalammista ikkunoista.

Vesikatto on punaiseksi värjättyä betonikattotiiltä, joka on uusittu melko vastikään. Myös savupiippujen pellitykset, räystäskourut ja syöksytorvet on uusittu.

Rakennuksessa mainitaan 1830-luvulla olleen kuusi huonetta. Alkuperäinen pohjaratkaisu on karoliininen. Nykyisin rakennuksessa on kolme makuuhuonetta, keittiö, kylpyhuone, vaatehuone, eteinen ja tuulikaappi. Salin ja keittiön välistä aukkoa on levennetty ja tilojen läpi kiertämisen mahdollistavia oviaukkoja laitettu umpeen.

SÄILYNEISYYS

Jatkuvan käytön myötä rakennukseen on tehty paljon muutoksia muuttuviin asumisen vaatimuksiin vastaamiseksi.

Julkisivuiltaan rakennus on säilynyt tunnistettavana, vaikka alkuperäistä ilmettä onkin muutettu muun muassa katon ja ikkunoiden osalta. Sisätilojen osalta alkuperäistä karoliinista pohjaratkaisua on muutettu muun muassa lisäämällä märkätilat ja muuttamalla aukotusta, mutta alkuperäinen tilajako on yhä havaittavissa. Vanhimmassa, joskaan ei alkuperäisessä asussa, on säilynyt osia eteisestä, jossa on vanha lankkulattia, paneelikatto ja peiliövi.

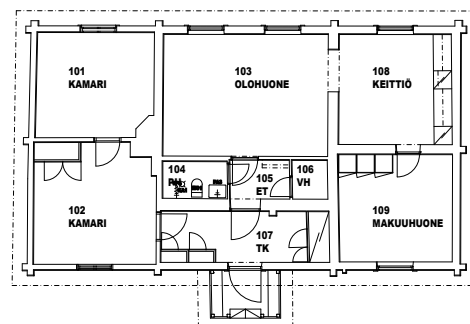
OMINAISPIIRTEET

Rakennus on rakennustyyppiltään tavanomainen aikakautensa asuinrakennus. Ikänsä puolesta rakennus on harvinainen.

Julkisivujen rakennusosia ja sisätiloja on muutettu osittain rakennusaikakaudesta poikkeavin tavoin ja materiaalein, eikä rakennus muodosta eheää kokonaisuutta. Toisaalta käytön myötä korjaaminen on edesauttanut rakennuksen säilymistä.

Rakennuksella on arvoa kulttuuri- ja rakennushistoriallisesti sekä kyläkuvallisia arvoja osana Kartanontien maisemaa ja kartanomiljöön pihapiiriä.

1. KERROKSEN POHJAPIIRUSTUS

Pohjakuva: Virtanen 1998.

← Sivurakennuksen etelän- ja lännenpuoleiset julkisivut.

← Sivurakennuksen olohuone ja keittiö.

← Nikkilän kartanon sivurakennus noin 1937–1939. Rakennuksessa on vielä pärekatto. Kuvalähde: Museovirasto, Finna.

Makasiini

↑ Makasiinirakennuksen eteläpuoleinen sivu on peittymässä kasvillisuuden alle.

RAKENNUSVUOSI

Luultavasti 1700-luvun lopulla tai 1800-luvun alussa.⁹⁴

OMISTUSHISTORIA

Valmistumisesta vuoteen 1907 Nassokinin suku, sen jälkeen Hougbergin suku. Vuodesta 1966 Sipoon kunta.

LAAJUUSTIEDOT

Kerroksia: 1 ja ullakko

KÄYTTÖHISTORIA

Rakennuksen alkuperäinen käyttötarkoitus on ilmeisesti ollut ruokavarasto⁹⁵. Lounaispuolen varastohuoneessa on ilmeisesti varastoitu ruokaa. Rakennus on ollut viime vuosikymmeninä osin varastokäytössä ja osin tyhjiään.

SUOJELUTILANNE

Rakennusta ei ole suojeltu.

KESKEISET MUUTOSVAIHEET

Rakennuksen pärekaton päälle on 1900-luvulla asennettu tiilikatto. Rakennuksen vesikattoa ja kattorakenteita on korjattu 1997.

⁹⁴ Vuoden 1982 inventoinnissa rakennuksen arvioidaan olevan 1800-luvun alusta, mutta Westernmarkkin kartalla vuodelta 1767 on rakennus samalla sijainnilla.

⁹⁵ Hougberg 2022.

ARKKITEHTUURIN LUONNEHDINTA

Harjakattoinen, pääosin pystylaudoitettu ja punavalkoiseksi maalattu, suorakaiteen muotoinen hirsirakennus on varsin tyyppilinen aikakautensa apurakennus. Sisäänkäynti sijaitsee pitkän sivun keskellä, ja sen yläpuolella katossa on kolmiomainen nosto. Rakennuksen sokkeli on kylmäladottu luonnonkivisokkeli. Pitkänurkkainen hirsikehikko on vuorattu punamullalla maalatulla pystypeiterimalaudalla. Kiinnitykseen on käytetty vanhoja takorautanauvoja. Leveä laudoitus on oletettavasti alkuperäinen. Hirsirunkoa on tuettu sisäpuolelta tukipuilla.

Lattia on halkaistua pyöröhirttä. Mustaksi maalattu tai tervattu, sisäänpäin aukeava puurakenteinen pariovi on todennäköisesti alkuperäinen. Siinä on salmiakin muotoon tehty vinopanelointi ja takorautaiset lehtisaranat.

Rakennuksessa on vain muutama pieni luukkumainen ikkuna-aukko. Ikkunoissa on sisäpuolella alkuperäiset takorautaiset kalterit. Ulkopuolen ikkunankarmit on kiinnitetty puutapeilla. Neliön, suorakaiteen ja ympyrän muotoiset ikkunat on jaettu rimoin neljään osaan.

Katto on poltettua savitiiltä. Tiilikaton alla on pärekatto. Vesikaton ja räystäiden aluslaudoitusta on paikoitellen uusittu.

Julkisivun päärakennuksen puoleisessa päädyssä on puisia pidikkeitä köysien kiinnittämiseen. Rakennuksen länsipäädyssä on vellikellon tukirakenne, mutta varsinainen vellikello puuttuu.

Rakennuksen pohjakerroksessa on etelä-pohjoissuunnassa läpitalon ulottuva etuhuone, yksi suurempi varastohuone itäosassa sekä kaksi pienempää varastohuonetta länsiosassa. Yläkerroksen pohjakaava on samanlainen kuin pohjakerroksessa.

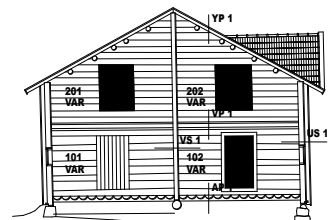
SÄILYNEISYYS

Rakennus on säilyttänyt varsin hyvin alkuperäisen ulkoisen hahmonsensa. Tehdyt muutokset ovat olleet pieniä ja ylläpitäviä. Rakennukseen ei ole myöskään tehty suurempia tilallisia muutoksia. Rakennuksessa on säilynyt alkuperäisiä detaljeja, kuten ikkunoiden rautaristikot. Tallikäytön aikaisia karsinarakenteita on osin purettu vuoden 1998 jälkeen.

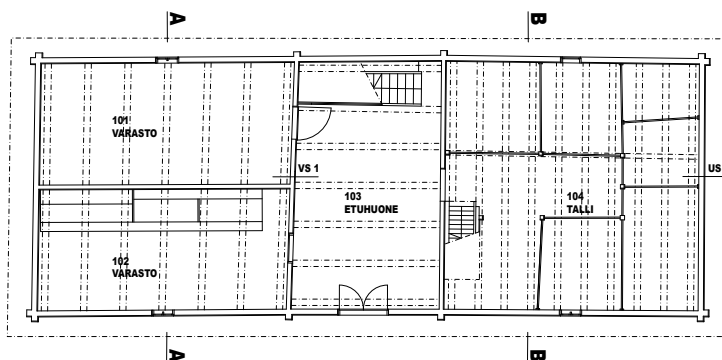
OMINAISPIIRTEET

Makasiini on melko tyyppilinen maaseudun apurakennus. Se on rakennustyyppinsä hyvin alkuperäisenä säilynyt edustaja. Se on keskeisesti sijainnut rakennus, jonka katolla ollut vellikello on kuulunut ympäristöön ja ollut tärkeä kartanoelämän arjessa. Rakennuksella on myös kyläkuvallista ja kulttuurihistoriallista arvoa osana säilynyttä Kartanontien maisemaa ja kartanomiljöön pihapiiriä. Rakennus on osin huonokuntoinen.

LEIKKAUS A-A

1. KERROKSEN POHJAPIIRUSTUS

Pohjakuva ja leikkaus: Virtanen 1998.

← Makasiinirakennuksen toista kerrosta.

← Makasiinirakennuksen luoteen puoleinen tila. Ikkunassa on nähtävissä takorautaiset kalterit.

← Makasiinirakennuksen lounaan puoleinen tila. Kuvassa oikealla olevissa puisissa kiintokalusteissa on ilmeisesti varastoitu ruokaa.

← Makasiinirakennuksen eteläisivun itäosa on paljolti kasvillisuuden peitossa.

← Makasiinirakennus oikealla, kartanon päärakennus vasemmalla.

← Nikkilän kartanon makasiinirakennus.
Kuva vuosilta 1937–1939. Kuvalähde:
Museovirasto, Finna.

Paja

↑ Pajarakennus etelästä.

RAKENNUSVUOSI

Todennäköisesti jo 1800-luvulla, mutta varmuudella ennen vuotta 1912⁹⁶

OMISTUSHISTORIA

Valmistumisesta vuoteen 1907 Nassokinin suku, sen jälkeen Hougbergin suku. Vuodesta 1966 Sipoon kunta.

LAAJUUSTIEDOT

Kerroksia: 1 ja ullakko

KÄYTTÖHISTORIA

Rakennus on toiminut aiemmin tallina ja myöhemmin, 1960-luvun lopulla, jonkin aikaa sepän pajana⁹⁷. Rakennusta kutsutaan pajaksi ja

rakennuksessa on sepäntyöhön viittaava uuni. Rakennus on ollut vuosikymmeniä Sipoon kunnan vapaa-ajantoimen käytössä. Rakennusta käytetään varastona, moottorikelkka- ja latukonetallina, puu-, maalaus- ja metallityötiloina sekä vapaa-ajantoimen huolto- ja rakennustöissä.

SUOJELUTILANNE

Rakennusta ei ole suojeltu.

KESKEISET MUUTOSVAIHEET

Rakennuksessa on ollut alun perin pärekatto. Toinen savupiipuista on laastiin kirjatun vuosiluvun perusteella uusittu vuonna 1968. Sisätiloja on muutettu.

⁹⁶ Hougberg 2022; Rakennus näkyy vuoden 1912 kartalla, mutta ei vuoden 1907 kartalla.

⁹⁷ Hougberg 2022.

ARKKITEHTUURIN LUONNEHDINTA

Harjakattoinen ja punavalkoiseksi maalattu, laudoittamaton, pohjaltaan suorakaiteen muotoinen, suurehko hirsirakennus on varsin tyyppilinen aikakautensa apurakennus. Rakennuksen sokkeli on luonnonkiveä, ylisille johtavassa luiskassa on myöhemmin lisättyä muottiin valettua betonia. Hirsikehikko on lyhytnurkkainen, pitkiä seiniä on tuettu följareilla. Ylisen seinät on punamullalla maalattua, höylättyä vaakaponttilautaa.

Rakennuksen pohjakerrokseen on kolme sisäänkäyntiä etelästä ja kaksi idästä. Idänpuolella sijaitsevat vanhat sisäänkäynnit eivät ole käytössä. Ylisille on sisäänkäynti rakennuksen pohjoispuolelta luiskaa pitkin. Etelän ovet ovat suuria, uusittuja autotallin pariovia. Pohjoisseinustalla rampin päässä oleva ullakolle johtava ovi on oletettavasti alkuperäinen puupariovi, jossa on vanhat takorautaiset pitkälehtiset saranat.

Rakennuksessa on neliön ja suorakaiteen muotoisia ikkunoita, joita on jaoteltu osiin puisin puittein. Ikkunat ovat yksinkertaisia ulosaukeavia ikkunoita. Niitä on kunnostettu ja uusittu eri aikoina. Joissain ikkunoissa on oletettavasti alkuperäinen, nurkista ristikkäinen listoit. Kyseinen listoit. yleistyi Suomessa 1800-luvulla. Osa listoista on uusittu eri tyyllillä. Katto on poltettua savitiiltä, poltettua punatiiltä ja peltiä. Toiseen piippuun, joka on ilmeisesti ilmanvaihtokanava, on tehty puuvuoraus.

Ensimmäiseen kerrokseen on 1900-luvun aikana tehty maanvarainen betonilaatta.

Länsipäädyn peränurkan huoneessa on muurattu tulisija, joka on uusittu mahdollisesti piipun kanssa samaan aikaan vuonna 1968. Seinissä on sisäpuolella eri aikojen levytyksiä.

Rakennuksen pohjakerroksessa on kuusi huonetta ja wc. Läntisestä huoneesta on kulku ullakolle. Keskimmäinen tila on pienikokoinen ja yksihuoneinen. Itäisessä tilassa on neljä huonetta ja wc. Ullakko on jakamatonta tilaa.

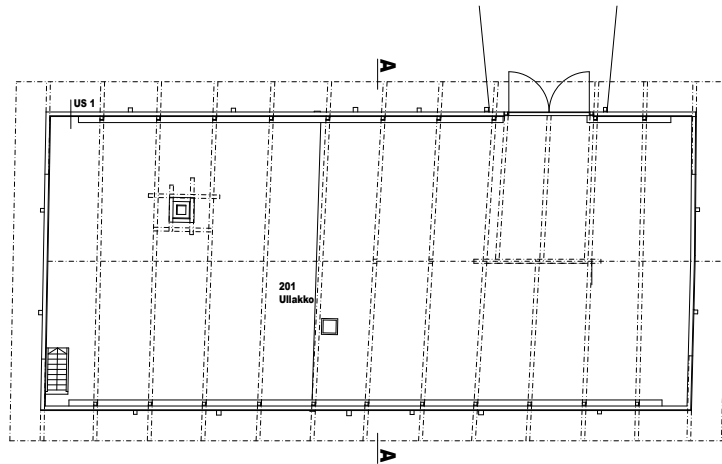
SÄILYNEISYYS

Rakennus on ulkopuolelta kohtuullisesti säilynyt. Runko ja rakennuksen ulkomuoto ovat säilyneet alkuperäisinä, mutta rakenneosia on uusittu rakennuksen tyyliin ja rakennusajankohtaan sopimattomin materiaalein ja tavoin. Sisäpuolella tilajakoa ja pintoja on ensimmäisen kerroksen osalta muutettu varsin runsaasti, jolloin alkuperäinen tilahahmo ei ole enää havaittavissa. Länsipäädyn huone portaikkoineen sekä avoin ullakkokerros ovat säilyneet alkuperäistä vastaavina.

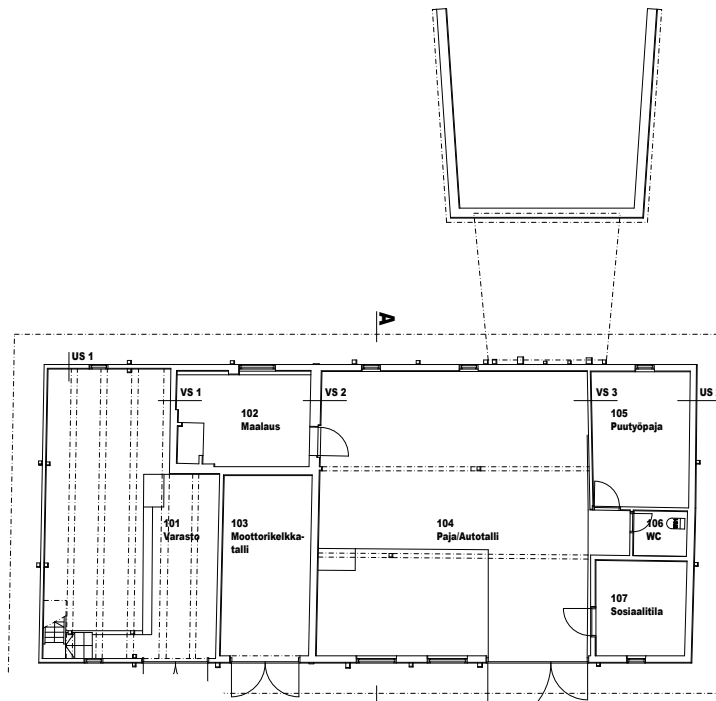
OMINAISPIIRTEET

Paja edustaa rakennustyyppinä aikansa talousrakennusta. Pajarakennus on ainoa talouspihasta säilynyt rakennus. Pihaa aikaisemmin ympäröineet talousrakennukset on purettu pois, jolloin pajarakennuksen tilallinen konteksti jää nykyisin ohueksi. Rakennuksella on kyläkuvallisia arvoja osana Kartanontien maisemaa ja kartanomiljöön ainoana talouspihasta säilyneenä rakennuksena.

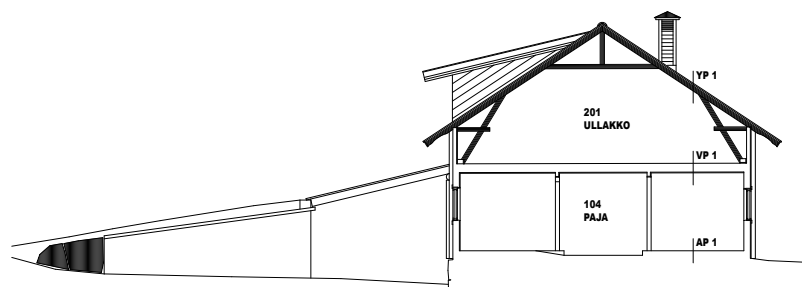
ULLAKON POHJAPIIRUSTUS

1. KERROKSEN POHJAPIIRUSTUS

LEIKKAUS A-A

Pohjakuvat ja leikkaus: Virtanen 1998.

← Pajarakennuksen ensimmäisen kerroksen suurin sisätilä. Lattiassa on nähtävissä purettujen väliseinien hirsirakenteita.

← Pajarakennuksen tulisija.

← Pajarakennuksen ylinen on yhtenäistä tilaa.

← Pajarakennus pohjoisesta.

← Pajarakennus pohjoisesta, länsiosa.

← Pajarakennus vasemmalla vuoden 1909 kuvassa. Sibbo hembygdsförening rf.

Luhtiaitta

← Luhtiaitta kuvattuna koillisesta.

RAKENNUSVUOSI

1800-luvulla, tai 1900-luvulla⁹⁸, mahdollisesti vanhoista osista.

OMISTUSHISTORIA

Valmistumisesta vuoteen 1907 Nassokinin suku, sen jälkeen Hougbergin suku.

LAAJUUSTIEDOT

Kerroksia: 2

KÄYTTÖHISTORIA

Rakennusta on todennäköisesti käytetty majoittumiseen kesäaikana.

SUOJELUTILANNE

Rakennusta ei ole suojeltu.

KESKEISET MUUTOSVAIHEET

Rakennus on siirretty nykyiselle paikalleen makasiinirakennuksen vierestä ilmeisesti 1990-luvun alussa.

ARKKITEHTUURIN LUONNEHDINTA

Rakennus on aikakaudelleen tyypillinen laudoittamaton hirsirakenteinen, punamullattu, pienikokoinen, kapeahko, kaksikerroksinen luhtiaittarakennus. Rakennuksen kivijalka

on luonnonkiveä. Perustus on uusittu.

Hirsikehikko on pitkänurkkainen, hirret suoriksi veistettyjä, alkuperäisiä tai uusittuja.

Luhtiparvekkeen rakenteita on uusittu.

Rakennuksessa on mustaksi maalatut tai tervatut, todennäköisesti alkuperäiset lankkuovet. Ovisia on vanhat takorausarajat ja lukot. Ovien edustalla on molemmissa kerroksissa korkea kynnyks.

Ikkunat ovat neliön muotoisia, ulosaukeavia kaksiosaisia ikkunoita, joissa on neliruutuinen puitejako. Ikkunat on kunnostettu, mutta niissä saattaa olla alkuperäisiä osia.

Rakennuksessa on melko vastikään uusittu bitumikermikate ja vesikattorakenne. Rakennuksessa on sisätilat kahdessa kerroksessa.

SÄILYNEISYYS

Rakennus on siirretty, tai kengitetty ja kuistin kantavia rakenteita uusittu. Rakennus on säilynyt julkisivultaan alkuperäisessä asussa.

OMINAISPIIRTEET

Rakennus on tyypillinen kaksikerroksinen luhtiaittarakennus. Pienet luhtiaitat ovat yleisiä etenkin Etelä-Suomessa. Maatalousapurakennuksella on kyläkuvallisia arvoja osana Kartanontien maisemaa ja kartanomiljööön pihapiiriä.

⁹⁸ Hougberg 2022.

Asuin- ja saunarakennus

← Autioitunut asuin- ja saunarakennus, pohjoisen ja lännen puoleiset julkisivut.

RAKENNUSVUOSI

Arviolta 1920- tai 1930-luvulla

OMISTUSHISTORIA

Oletettavasti Hougbergin suku vuoteen 1966 ja vuodesta 1966 Sipoon kunta.

LAAJUUSTIEDOT

Kerroksia: 2 + kellari

SUOJELUTILANNE

Rakennusta ei ole suojeltu. Rakennus on purkukuntainen.

KÄYTTÖHISTORIA

Rakennus on suunniteltu asuin- ja saunarakennukseksi. Rakennuksessa on ollut myös pyykki- ja mankelitupa.

KESKEISET MUUTOSVAIHEET

Ei tiedossa.

ARKKITEHTUURIN LUONNEHDINTA

Pohjaltaan suorakaiteen muotoinen, harjakattoinen, pystylaudoitettu ja punavalkoiseksi maalattu lyhytnurkkainen hirsirakennus on tyyppillinen

aikakautensa asuinrakennus. Rinteesen rakennetussa rakennuksessa on lautamuottiin valettu betonisokkeli, joka muodostaa tien puoleiselle sivustalle kellarin. Ensimmäisen kerroksen alapohja on betonilaattaa.

Rakennuksessa on kaksi alkuperäistä puista ulko-ovea. Lännen puolella on ollut peiliovi, jossa on mahdollisesti ollut ikkuna. Pohjoispuolen ovea on mahdollisesti laudoitettu myöhemmin. Toisen ulko-oven yläpuolella on metallinen, punaiseksi maalattu katos. Rakennuksessa on tiilikatto.

SÄILYNEISYYS

Rakennus on ollut pitkään hylättyä, sen sammaloitunut katto on osin sortunut ja ikkunat rikottu ja peitetty. Rakennuksen sisätiloihin ei ollut inventointikäynnillä pääsyä.

OMINAISPIIRTEET

Rakennus on ulkomuodoltaan tavanomainen 1900-luvun alun maaseudun asuinrakennus. Mittakaava, kartanomiljööseen ja maaseudun asuinrakentamiseen sopeutuva rakennustyyppi sijoittavat sen osaksi kulttuuriympäristöä.

5. Yhteenveto

Tässä kulttuuriympäristöselvityksessä on tarkasteltu Sipoon Nikkilän kartanon historiaa ja nykytilaa: Rakennuspaikan ja ympäristön kehitystä, kartanon rakennuskannan kehitystä 1600-luvulta 2020-luvulle sekä dokumentoitu alueen nykytila ja ominaispiirteet rakennuskannan, pihapiirin ja kylämaiseman osalta.

OMINAISPIIRTEET

Nikkilän kartanoalueella on säilynyt viisi suurempaa rakennusta sekä muutama aittarakennus.

Rakennuskanta edustaa 1700–1900-luvun maaseutukartanomiljöötä. Lisäksi kartanon pihapiirissä on säilynyt erilaisia rakenteita, kuten jäänteitä rakennusten kivijaloista.

Säilyneet rakennukset ovat rakennustyypeiltään melko tavanomaisia ja aikakaudelleen omassa kategoriassaan tyypillisiä. Ikänsä puolesta rakennukset ovat harvinaisia. Kartanorakennus edustaa 1700-luvun säätyläisten rakennuskantaa. Talousrakennukset edustavat maaseudulle tyypillisiä hyötyrakennuksia. Päärakennus, sivurakennus ja makasiini muodostavat yhdessä pihapiirin, joka on parhaiten säilynyt osa kartanoaluetta.

Historiallisesti kartanon pihapiiri on jakautunut asuin- ja talouspihaan. Rakennukset on säilyneet vaihtelevasti. Pihakokonaisuuteen ja kulttuuriympäristöön kiinteästi kuuluneita apu- ja talousrakennuksia on etenkin niiden aktiivisen

käytön päätyttyä purettu tai tuhoutunut lukuisia.

Pihajärjestely on osin hämartynt purkamisen myötä.

Talouspiha alkoi kehittyä 1700-luvulla ja sillä oli korostunut rooli 1900-luvun alkupuoliskolla, mutta sen toiminnallinen merkitys hävisi myöhemmin 1900-luvulla kartanon maiden myymisen ja maatilatoiminnan päättymisen seurauksena.

Vanhasta talouspihamiljööstä ja kartanon toiminnasta muistuttavat niin kutsutun pajarakennuksen lisäksi sen edustalla oleva aukio, kadonneiden talousrakennusten perustat maastossa, kivilouhos sekä avoimena säilynyt yhteys ja näkymäakseli kohti kartanopihaa.

Asuinpiha on säilyttänyt luonteensa talouspihaa paremmin, mutta myös tämän kokonaisuuden rakennuksia on muutettu, siirretty ja purettu. Päärakennuksen ja sivurakennuksen ympäristön avoimesta edustuspihasta on säilynyt piirteitä, kuten rakennusten väliin sijoittuva keskeisaukio ja takapihan puutarhan viitteellinen sijainti.

Kartanon eteläpuolella sijainnut, ilmeisesti 1700-luvulla perustettu, mutta 1800-luvulla paranneltu puutarha on vuosikymmenten saatossa osin metsittynyt, mutta on säilyttänyt kulttuuriympäristölle tyypillistä lajistoa, kuten lehtikuusia, pihtakuusia, tammia ja syreenejä. Alkuperäinen, vuosisatoja säilynyt, pellon ja puutarhan raja on edelleen havaittavissa.

SÄILYNEISYYS

Rakennustyyppinä kaikki rakennukset ovat aikakaudelleen tyypillisiä, osa asultaan hyvin säilyneitä rakennustyyppien edustajia. Päärakennus ja makasiini ovat säilyneet pajaa ja sivurakennusta paremmin alkuperäisessä asussa. Alkuperäisyys ilmenee päärakennuksessa ja makasiinissa rakennustavan ja arkkitehtuurin alkuperäisyytenä. Tämän lisäksi näiden kahden rakennuksen käyttö on säilynyt alkuperäistä vastaavana, eikä rakennuksiin ole tehty suuria toiminnallisia muutoksia.

Päärakennuksessa eri aikojen muutokset on tehty vähitellen, ja eri aikojen kerroksia on näkyvissä; sen sijaan sivurakennuksessa muutokset on tehty voimallisemmin ja kerralla muuttaen, jolloin samanlaista vähitellen muodostunutta kerroksellisuutta ei ole juurikaan nähtävissä. Pihapiirissä rakentumisen kerroksellisuus näkyy eri aikoina valmistuneissa rakennuksissa ja säilyneissä kivijaloissa.

MAISEMA JA YMPÄRISTÖ

Kartano sijaitsee Nikkilän keskusta-alueen ulkopuolella, eikä sillä siten ole roolia Nikkilän keskustan maisemassa. Kartanolta lähiympäristöön avautuvat maisemat ovat metsittymisen ja pusikoitumisen myötä osin estyneet. Maisemallisesti kartanolla on rooli Kartanontien varrella. Laajemman kulttuuriympäristön näkökulmasta kartanon pihapiirin lähiympäristössä on säilynyt satojen vuosien ajan peltomaisema. Osa kartanoa ympäröivistä metsäalueista, kuten kallioinen Byberget, on säilyttänyt hahmonsa.

Arkkitehtonisena ja maisemallisena kokonaisuutena kartanomiljö säilyttää itäuusimaalaisen maaseutuyhteisön kulttuuri-, sääty- ja sukuhistoriaa vuosisatojen ajalta – sillä on historiallista todistusvoimaa.

Lähteet

ARKISTOLÄHTEET

Digihakemisto. <<https://digi.hakemisto.net/>>.

Kansallisarkisto.

Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.
<<https://digi.kansalliskirjasto.fi/etusivu>>.

Paikkatietoikkuna. <<https://kartta.paikkatietoikkuna.fi/>>.

Sibbo hembygdsförening rf.

Sinetti-arkistotietojärjestelmä. <<https://kaupunginarkisto.hel.fi/>>.

Sipoon karttapalvelu.
<<https://kartta.sipoo.fi/karttapalvelu.sipoo/>>.

Sipoon kunnan arkisto.

Vanhat painetut kartat, Maanmittauslaitos.
<<http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>>.

Vanhat kartat. <<https://vanhatkartat.fi>>.

MUUT LÄHTEET

Arohonka, Juha. (2022). Suullinen tiedonanto
9.5.2022. Nikkilän kartanosta diplomityön tehnyt
henkilö (aiempi sukunimi Virtanen).

Blomberg, H. (2021). Nickby gård – värd att
bevara. *HemBrygden* 2021, 3–10.

Brander, U., O. Groundstroem & S. Mattsson (1931).
*Suomen maatilat. Tietokirja maamme keskikokoisista
ja suurista maataloista*. I osa, Uudenmaan lääni. 1426 s.
Werner-Söderström Osakeyhtiön kirjapaino, Porvoo.

Broterus, S. (1695). *Geometrisk Charta och
Afrifning uppå Nickby belägit I Borgo Län af Sibbo
sock afmätt åhr 1695*. Kartta-aineisto. KA.

Enbom, S., B. Lindroos & O. Sjöholm (2005). Entisajoista
nykypäivään – Sipoon historian vaiheita. 191 s. *Sibbo
Hembygdsforskningförening R. F:n julkaisuja XVI*.

Geografisk karta öfwer Helsingē härads af Nylands län Upprättad
å General Landmäteri Kontoret i Finland i October, November
och December Månader år 1841. Maanmittauslaitoksen
historiallinen kartta-arkisto (kokoelma), Digihakemisto.

*Helsingin kaupunginvaltuuston painetut
asiakirjat 1909*, N:o 24, s. 24.

Helsingin Sanomat 27.5.1966, s. 5. Osa Nikkilän
kartanosta maista Sipoon kunnalle.

Hemma och Ute 11/1913:154–155. *Från våra
gamla slott och herrgårdar*. Nickby gård.

Hougborg, Anna. Kartanosta omistaja.
Suullinen tiedonanto 1.12.2022.

Hufvudstadsbladet 29.3.1939, N:o 85, s. 4.
Gårdar och odlare i svenskbygden.

Jutikkala, E. & G. Nikander (1939). *Suomen kartanot ja
suurtilat I*. 751 s. Kustannusosakeyhtiö Kivi, Helsinki.
Suomalaisen kirjallisuuden seuran kirjapaino Oy.

Jutikkala, E. & G. Nikander (1941). *Suomen kartanot ja
suurtilat II*. 711 s. Kustannusosakeyhtiö Kivi, Helsinki.
Suomalaisen kirjallisuuden seuran kirjapaino Oy.

Jutikkala, E. & G. Nikander (1945). *Suomen kartanot ja
suurtilat III*. 525 s. Kustannusosakeyhtiö Kivi, Helsinki.
Suomalaisen kirjallisuuden seuran kirjapaino Oy.

Karta öfwer Ollas skattehemmans No. 4. och
Svärdfeldt skattehemmans No. 6 alla egor i Nickby af
Sibbo socken, Helsingehärad och Nylands län.

Karta öfwer Sibbo socken upprättad på General
Landmäterie Contoiret för att underkastas allmän
granskning 1843. Maanmittauslaitoksen historiallinen
kartta-arkisto (kokoelma), Digihakemisto.

Korhonen, T. & Eskelinen J. (2011). *Suomalainen ikkuna*. 240 s. Moreeni, Helsinki.

Koskinen, J. (2021). *Sipoo Nikkilä NG8 asemakaavan arkeologiset koetutkimukset*. 28 s. Mikroliitti Oy.

Koskinen, R. (2013). *Suomalainen kartano. Kustavilaisen ajan säätyläiselämää*. 232 s. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. Saarijärven Offset Oy, Saarijärvi.

Kulttuuriympäristön palveluikkuna, tunnukset 1000010875 ja 1000040454. <https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/mjreki/read/asp/r_default.aspx>.

Kärki, P. 1988. Porvarisarkkitehtuuri 1700-luvulla. Teoksessa Sarajas-Korte, S., T. Oukari, E. Rista, R. Rätty & M-L. Vuori (1989;toim). *Ars 2 Suomen taide*, 142–155. Otava, Helsinki. Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset, Keuruu.

Lehtovuori, P., M. Mälkki, L.-E. Mattila, S. Ruoppila, M. Laine, A. Kurvinen & J. Vihola (2015). *Nikkilän vanhan sairaala-alueen konseptisuunnitelma*. 54 s. Livady Osakeyhtiö.

Lounatvuori, I. (1996). *Mallin mukaan maan tavalla: mallipiirustukset ja sotilasvirkatalojen rakentaminen 1687–1810*. 143 s. Museovirasto.

Mikkola, J., P. Kolhonen, L. Laine & M. Norrmén (2019). *Alikartano 1600-luvulta 1960-luvulle*. Rakennushistoriaselvitys 1/3. 105 s. Livady osakeyhtiö.

Nickby och Savijärvi, Storskiptsreglering, 1912. Kartta-aineisto. KA.

Nikkilän kaavarunko, Kaavarungon selostus (2022). 97 s. <<https://www.sipoo.fi/wp-content/uploads/2022/04/KR3-Kaavaselostus.pdf>>.

Nyberg, P. (1931). *Sibbo sockens historia I, intill början av 1700-talet*. 382 s. Helsingfors 1931.

Nyberg, P. & B. Åkerblom (1950). *Sibbo sockens historia II, 1700-1868*. 438 s. Helsingfors 1950.

Perkkiö, E. (1982). *Sipoon kunta. Rakennuskulttuuri. Inventointi*. 78 s. Kulttuurihistoriatoimikunta.

Rantanen, A. & C. Kuvaja (1994a). *Sipoon pitäjän historia vuoteen 1868*. I osa. 446 s. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Rantanen, A. & C. Kuvaja (1994b). *Sipoon pitäjän historia vuoteen 1868*. II osa. 446 s. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

RKY, Sibbesborgin keskiaikainen linnasaari ja Sipoonjokilaakson viljelymaisema. <http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=4142>.

Rosqvist, D., V. Yli-Jama & P. Piirainen (2020). *Nikkilän maisemahistoriallinen selvitys* 25.2.2020. 22 s. WSP.

Savolainen, P., P. Lehtovuori, M. Norrmén, J. L. Baeza & J. Muikku (2020). *Nikkilän rakennusperintöselvitys*. 89 s. Livady Oy. Grano Oy.

Senaatinkartasto 1873. Maanmittauslaitoksen historiallinen kartta-arkisto, Digihakemisto.

Sipoon kunnan kulttuuriperintö- ja rakennusperintöselvitys (2006). 449 s. Sipoon kunta, Arkkitehtitoimisto Lehto Peltonen Valkama Oy, Ympäristötoimisto Oy. <https://www.sipoo.fi/wp-content/uploads/2021/03/Sipoon_kulttuuriymparisto-ja-rakennusperintöselvitys-Lehto-Peltonen-Valkama-2006.pdf>.

Sjöholm, O. (1987). *Ortnamn i Sibbo. Nicby och Savijärvi*. Sibbo.

Söderholm, D. & N. Mäkinen (2019). NG 8 Nikkilän kartanon keskuksen asemakaava ja asemakaavan muutos. Kaavaselostus, luonnos. 103 s. Maankäyttöjaosto Asia 95/2019. Sipoon kunta.

Virtanen, J. (1998). *Nikkilän kartano, inventointi ja käyttösuunnitelma*. Diplomityö, arkkitehtuurihistoria, Teknillinen korkeakoulu.

Westermarck, Catharina. Suullinen tiedonanto 1.12.2022.

Westermarck, P. (1767–1768). *Charta öfver Sajjajärvi Gårds och Nickbys Ägor belägne i Sibbo sockn Borgå härad och Nylands Län*. Kartta-aineisto.

Ylioppilasmatrikkeli, Otto Kasimir Teodor Nassokin, 16352. <<https://ylioppilasmatrikkeli.helsinki.fi/henkilo.php?id=16352>>.

Rakennusluvut

1981

Rakennuslupatunnus: 1981-034

Toimenpide: Peruskorjaus ja muutos. Ikkunoiden uusiminen
(entinen ulkonäkö säilytetään) ja väliseinämuutoksia.

Lupa myönnettiin: 09.02.1981

Hakija: Anna Hougberg

Suunnittelija: Taisto Kettunen

Piirustukset: 3 kpl

